

Az oktatásügy rövid áttekintése

Portugáliában a legtöbb európai országhoz hasonlóan 9 év az iskolakötelezettség. Ez azonban nincs régen így, 1986-ban még 6 év és a diktatúra 1974-es megdöntése előtt mindössze 4 éves volt az iskolaköteles időszak. A diktatúra alatt felgyülemlett oktatási hátrányt azóta sem tudták még bepótolni. A munkaképes lakosság képzettségi szintje az egyik legalacsonyabb Európában. Még mindig nagy az analfabéták és az iskolát elvégezni nem tudók száma, túl kevés az iskolai és az iskolára felkészítő intézmény, hiány jelentkezik szakképzett tanárokból és a városok és a vidéki iskolák közötti színvonal különbség igen nagy.

Iskola előtti nevelés

A *Jardin de Infancia* (óvoda) igénybevétele önkéntes. Az ilyen intézmények 60 % magán, 40 % állami kézben van. Az állami óvodák a gyerekeket három éves koruktól az iskola kezdetéig veszik fel.

Alapfokú oktatás első szint

6 évesen, az iskolakötelezettség kezdetén a portugál gyerekeket a négy éves elemi iskolába íratják be. Ennek az iskolatípusnak nincs formalizált, előírt tanterve. A 25 órás heti beosztás az általános, a tanítás hétfőtől péntekig tart. A tanítás kötelező területei: kifejezés és nevelés, környezetismeret, portugál, matematika, személyiség nevelés, szociális tanulás, ill. etika és hittan, valamint tantárgyakat átfogó tevékenységek és projektek.

Alapfokú oktatás második szint

Ezen a szinten általában képzett tanárok tanítják a 10 -12 éves tanulókat ún. frontális, "direkt" tanítási módszerrel. E mellett azonban még mindig él az "indirekt" tanítási módszer. Képzett tanárok és megfelelő tanítási helyiségek híján az anyag átadása itt a TV (*Telescola*) segítségével történik. Az adást követően a kiegészítő tanárok az anyagot feldolgozzák a tanulókkal.

Alapfokú oktatás harmadik szint

A portugál gyerekek iskolakötelezettségük utolsó éveit az általános össziskolában teljesítik. Az első két évben a tanulókat egy általánosan érvényes tananyag szerint oktatják, amely 10 tantárgyat foglal magába. A harmadik évben egy szakmát előkészítő tantárggyal egészül ki az oktatás, amelyet a tanulók egy 13-as listából választhatnak ki. Ebben az évben pályaválasztási tanácsadók közreműködésével pályaaorientációs képzés is folyik. A heti tanítási órák száma 31, ezek 50 percesek.

Középfokú oktatás

A 9. osztályt követően a középfokon az oktatás a középiskolákban tagozatokra (ezek az általános iskolarendszer részei) és szakképzőiskolákban szakirányokra és művészeti képzési tagozatokra oszlik.

A középiskolák felsőfokú tanulmányokra készítene elő és általános képzést adnak. Ezen kívül elsősorban a szakmai középiskolákban olyan oktatás folyik, amelyik a munkába állásra készít fel.

A szakképzőiskolák a középiskolai tagozatok alternatívái. Fiatalok és felnőttek képzését egyaránt vállalják.

A szakképzőiskolákban az általában 3 éves képzés egy képesítő vizsgával zárul, amely egy tantárgyakat átfogó projekt formájában történik. Amennyiben a tanuló ezt sikeresen teljesíti szakképesítő bizonyítványt kap.

Művészeti tagozatokra középiskolákban, szakképzőiskolákban és szakiskolákban lehet járni.

Szakképzés

A szakképzés bemutatott iskolai formái mellett létezik az ipari tanuló/inasság intézménye is. Ezt a képzési formát 1984-ben törvényileg írták elő, a képzés egytől négy évig tarthat. A fiatal egy tanulmányi szerződést köt, melyben a képzési ideje alatt érvényes jogai és kötelezettségei kerülnek lefektetésre. A képzés végén egy záróvizsgát kell tenni, amelyet a Foglalkoztatási és Szakképzési Intézet (*Instituto do Emprego e Formacao Profissional, IEFP*) szervez. A szakképesítő bizonyítvány egyenértékű egy szakképzőiskolai bizonyítvánnyal.

Felsőfokú képzés

Felsőfokon az 1986-os kerettörvény óta egyetemi és politechnikumi képzés lehetséges. Ez utóbbinál inkább a gyakorlati szakmai képzésen van a hangsúly. Az egyetemi képzésről a politechnikaira való váltás, illetve fordítva, a már teljesített tantárgyak és eredmények elismertetésével lehetséges.

A tanítási év általában októberben kezdődik és júniusig tart. Ezután júniusban és júliusban tartják a vizsgákat. A nyári szünet általában két hónapos (augusztus, szeptember).

A portugál egyetemek a következő típusú végzettségeket adják: *Licenciado, Mestre, Doutor*. A *Licenciado* négytől hat évig terjedő képzés után nyerhető el. Az erre épülő *Mestre* fokozatot további sikeres egy-két éves tanulmányok és egy tudományos munka (*Dissertação*) elkészítése után adják meg.

A *Institutos Politecnicos* egy átlagosan három éves képzés után *Bacharelato* fokozatot ad, és további két év után *Diplomade Estudos Superiores Especializados* szerezhető..

A felvétel mindkét iskolatípusba a nemzeti felvételi eljáráson keresztül lehetséges (*Concurso nacional*). Ez a felvételi eljárás, amely két részből, egy általános és egy szaktárgyi vizsgából áll, a külföldi diákokra is vonatkozik. Külföldi jelentkezőknek azonban előtte a felvételi jogosultságukat alátámasztó bizonyítványukat (érettségi) az Oktatási Minisztériumban (*Departamento do Ensino Superior*) el kell ismertetniük. Ott lehet megkapni a felvételi papírokat is. A beiratkozás általában a tanítási idő kezdete utáni első két héten van. Pár éve az állami portugál felsőoktatásban is tandíjat kell fizetni. Jelenleg a tandíj egy tanévre az egyetemeken 80 000 ESC, politechnikumokon 72 000 ESC, a magán felsőoktatásban a havi tandíj kb. 30 000 ESC.

Szakmai továbbképzés

Portugáliában kevés a szakképzett munkaerő. Azonban a vállalatok nincsenek törvényileg kötelezve, hogy szakmai továbbképzéseket szervezzenek ill., hogy ezek finanszírozásához hozzájáruljanak. A továbbképzés a portugál vállalatok számára sokáig túl költséges volt, vagy ezt állami feladatnak tekintették. A '80-as évek elejétől a nagyvállalatok - Portugáliában a 200-nál több embert foglalkoztatók már nagyvállalatnak számítanak - képzéseket kezdtek felkínálni. 1990-ben a továbbképzések 82 %-át már a vállalatok szervezték a munkaadói-, munkavállalói-, és szakmai szövetségekkel való együttműködésben. Ma a vállalatok a továbbképzések legfontosabb szervezői Portugáliában.

TARTALOMJEGYZÉK

AZ OKTATÁSÜGY RÖVID ÁTTEKINTÉSE	1
TARTALOMJEGYZÉK	4
ISKOLARENDSZER	6
AZ OKTATÁSI RENDSZER GRAFIKUS ÁBRÁZOLÁSA	6
AZ ISKOLÁK FELÜGYELETE ÉS FENNTARTÁSA	7
<i>Jogi keretfeltételek</i>	7
<i>Kompetencia megosztás</i>	7
<i>Irányítás</i>	8
<i>Felügyelet</i>	10
<i>Finanszírozás</i>	10
<i>Magán és kooperatív iskolák</i>	11
<i>Tanácsadó testületek</i>	11
<i>Szakképzés</i>	12
ISKOLA ELŐTTI NEVELÉS (EDUCACAO PRÉ-ESCOLAR)	13
A KÖTELEZŐ OKTATÁS SZAKASZA	15
ALAPFOKÚ OKTATÁS (ENSINO BÁSICO)	16
<i>Első szint</i>	16
<i>Második szint</i>	18
<i>Harmadik szint</i>	20
<i>Teljesítmény értékelése, bizonyítványok</i>	21
KÖZÉPFOKÚ OKTATÁS (ENSINO SECUNDARIO).....	22
<i>Középiskolák</i>	23
<i>Szakképzőiskolák</i>	27
<i>Művészeti képzés</i>	28
SZAKKÉPZÉS	31
SZAKKÉPZÉS IPARI TANULÓKÉNT	31
SZAKMAI FELKÉSZÍTŐ TANFOLYAMOK	32
SZAKMAI KÉPZÉSI PROGRAMOK	34
AZ IPARI TANULÓ KÉPZÉS ÚJ TÖRVÉNYI SZABÁLYOZÁSA	36
FELSŐOKTATÁS	37
FELSŐFOKÚ INTÉZMÉNYEK PORTUGÁLIÁBAN - TÉRKÉP	37
BEVEZETÉS	37
A FELSŐOKTATÁS RENDSZERE	38
<i>Egyetemek</i>	39
<i>Politechnikumok (Institutos Politécnicos)</i>	39
<i>Más felsőoktatási intézmények</i>	40
FELSŐFOKÚ TANULMÁNYOK ÉS EGYETEMI ÉLET PORTUGÁLIÁBAN	40
<i>Tanév</i>	40
<i>A tanulmányi rendszer (a tanulmányok felépítése, szerezhető fokozatok)</i>	40
<i>Hallgatói szervezetek, önkormányzatok</i>	41
FELVÉTELI FELTÉTELEK A FELSŐOKTATÁSBA	41
<i>Feltételek és korlátozások</i>	41
<i>Nyelvismeret</i>	42
<i>Felvételi és beiratkozás</i>	42
<i>Felsőfokú tanulmányok kezdése</i>	42
<i>Részképzés</i>	43
<i>Tandíj</i>	43
COIMBRA - ÉLŐ TÖRTÉNELEM	44
BENYOMÁSOK AZ EGYETEMI TANULMÁNYOKRÓL ÉS A MUNKAERŐPIACRÓL	47
<i>Állami felsőoktatás</i>	48

<i>Magán és kooperatív főiskolák.....</i>	<i>48</i>
<i>Más minisztériumok alá tartozó főiskolák.....</i>	<i>48</i>
<i>Felvételi rendszer.....</i>	<i>48</i>
<i>A tanulmányok finanszírozása.....</i>	<i>49</i>
<i>Tanév.....</i>	<i>49</i>
<i>A tanulmányok felépítése /végzettségek.....</i>	<i>49</i>
<i>Teljesítmény értékelés.....</i>	<i>50</i>
SZAKMAI TOVÁBBKÉPZÉS.....	51
A TOVÁBBKÉPZÉS FOGALMA.....	51
A TOVÁBBKÉPZÉSEK RENDJE.....	51
<i>A törvényi alap.....</i>	<i>51</i>
<i>Az állam befolyása.....</i>	<i>54</i>
TOVÁBBKÉPZÉS A KOLLEKTÍV SZERZŐDÉSEKBEN.....	56
A TOVÁBBKÉPZÉSEK FINANSZÍROZÁSA.....	57
<i>Címek:.....</i>	<i>58</i>

Iskolarendszer

Az oktatási rendszer grafikus ábrázolása

lásd a német grafikus ábrát

1. 1987-ig 6 év volt Portugáliában az iskolakötelezettség, majd 8 évre terjesztették ki (azaz a gyerekek 14 éves koráig). Az 1986 októberében elfogadott oktatásügyi kerettörvény szerint az iskolakötelezettséget 9 évre növelték. Ez már minden 1987/88-ban beiskolázott tanulóra vonatkozik.
2. Az alapfokú képzés (*ensino basico*) 9 éves iskolakötelezettséget jelenti, ami három 4,2 ill. 3 éves iskolai szintre van osztva.
3. Hároméves esti tanfolyamok az alapfokú képzést befejezni nem tudók és felnőttek részére az általános és szakmai képzés területén.
4. Középfokú oktatás, amely elsősorban a további tanulmányokra készít fel: általánosan képző középfokú oktatás (*Cursos Secundarios Predominantemente Orientados para o Proseguimento de Estudos - CSPOPE*).
5. Középfokú oktatás, amely főként a munka világára készít fel: szakközépiskola (*Cursos Technolicos - CT*).
6. A szakma tanulás inasság formájában a 14-24 éves fiatalok részére. Időtartama 1 - 4 év.
7. Szakképzési programokat különböző szakmák területén kínálnak, ezek időtartama különböző.

----= egy képzési szint kezdete/vége

.....= egy képzési szint lehetséges kezdete/vége

Az iskolák felügyelete és fenntartása

Jogi keretfeltételek

Az 1986 október 14-én elfogadott Oktatási Kerettörvény képezi a portugál oktatási rendszer újjászervezésének alapját.

A reformmal egy sor olyan intézkedést vezettek be, amelyek a képzéshez való jogot és az egyenlő képzési esélyeket szolgálják.

Az állam felelős az oktatásügy demokratikus struktúráinak fejlesztéséért. De nincs joga, ahhoz, hogy az oktatásra vagy a kultúrára bármilyen filozófiai, esztétikai, politikai vagy vallási hatást gyakoroljon. Az állami oktatási rendszer nem kötődik egy felekezethez sem, de van jogi lehetőség magán vagy "kooperatív" iskolák alapítására.

Kompetencia megosztás

Általában az oktatásügyben egyedül az Oktatásügyi Minisztérium illetékes (*Ministério da Educação - ME*), kivéve egypár képzési intézményt, amelyeknek a felügyelete más minisztériumokkal együtt, vagy kizárólag más minisztériumok alá tartoznak.

A központi hatóságok gondoskodnak arról, hogy a kormány és a parlament által elfogadott törvények és döntések megvalósításra kerüljenek, valamint kiegészítő határozatokat, utasításokat és hirdetményeket dolgoznak ki. Jelenleg minden képzési szint közigazgatási eljárásrendszerét megújítják és a minisztérium helyi szerveit az oktatásfelügyelet decentralizációja szempontjából újjászervezik. A helyi (és regionális) hatóságokat a határozathozatal területén, míg az egyes oktatási intézményeket autonómiájukban erősítik meg.

Az állami oktatásügy finanszírozásáért elsősorban a központi kormányzat, az Oktatási Minisztérium és más minisztériumok, és bizonyos mértékig a helyi önkormányzatok felelősek.

Az állami egyetemek és politechnikumok igazgatási, költségvetési valamint pedagógiai és akadémiai ügyekben függetlenek.

A Foglalkoztatási és Szociális Minisztérium (*Ministério do Emprego e da Segurança Social - MESS*) hatáskörébe tartoznak az iskolai és vállalati szakképzés és a Munkaügyi és Szakképzési központok, ezt a feladatát a Munkaügyi és Szakképzési Intézeten (*IEFP*) keresztül és a szociális partnerekkel való együttműködésben teljesíti. A *MESS* az Oktatási Minisztériummal együtt felelős a szakképző iskolákért és fenntart néhány óvodát.

Irányítás

Oktatási Minisztérium

Az Oktatási Minisztérium (*Ministério da Educação - ME*) határozza meg a nemzeti politikát az oktatásügy és a sport területén. Feladata, hogy az oktatásügy modernizálását elősegítse, az oktatás, a kutatás, a tudomány, a technika és a kultúra közötti kapcsolatot erősítse, a portugál nyelv ápolását és terjesztését segítse, és hogy a sport területén egy integrált politikát valósítson meg.

Az Oktatási Minisztérium központi és helyi hivatalokból áll. 1993 áprilisában az Oktatási Minisztériumot átszervezték, melynek következtében a regionális hivatalok erősödtek és a központi szervezet rugalmasabb lett. Az oktatási miniszter felel a minisztérium politikai irányításáért. Ebben a felsőoktatási és a sport államtitkárok, valamint egy másik államtitkár (egyben az oktatási miniszter helyettese) és a minisztérium különböző osztályai és szolgálatainak vezetői segítik. Központilag a minisztérium a következő osztályokkal rendelkezik:

- Tervezési és finanszírozásirányítási osztály
- Felsőoktatási osztály
- Középfokú oktatási osztály
- Alapfokú oktatási osztály
- Oktatásügyi források felügyeletének osztálya
- Felsőbb iskolafelügyeleti hatóság
- Tanév alakítási és felügyeleti kabinet
- Főtitkárság

A központi hivatalok főként az általános- és szakképzés alakításával, fejlesztésével, koordinálásával, értékelésével és felügyeletével foglalkoznak.

Az Oktatási Minisztérium dönt az iskolák létrehozásáról és általános felépítéséről, valamint személyi kérdésekről. Továbbá irányelveket ad ki az iskola előtti nevelés tartalmáról az alapfokú képzés (*ensino básico*) és a középfokú oktatás tanterveire. Az Oktatási Minisztérium a Munkaügyi és Szociális Minisztériummal együtt engedélyezi a szakképző iskolák tanterveit.

Öt regionális iskolahivatal (*Direcções regionais de educação*) működik, amelyek mint a minisztérium kirendeltségei, a minisztérium helyi feladatait látják el. Ez tanácsadást, koordinálást, és az iskolák támogatását, a személyzeti, pénzügyi és anyagi irányítást valamint az iskolaügyben szociális intézkedéseket és fiatalabb tanulók támogatását jelenti. A regionális hivatalok feladata a Felsőoktatási Osztállyal való együttműködésben a felsőoktatási felvételik koordinálása és lebonyolítása.

Ezen kívül az Oktatási Minisztérium alá tartozik a következő három szolgálat:

- Camoes Intézet. Feladata a portugál nyelv tanításának és a portugál kultúrának támogatása és terjesztése külföldön.
- Az Oktatásügyi Innovációs Intézet. Ez a következő feladatokat látja el: A tantervfejlesztés és oktatási rendszer fejlesztés területén a tudományos és technikai kutatások támogatása, az iskolarendszer fokozott fejlesztéséhez való hozzájárulás. Az oktatásügy és a tanulók

értékelését fejleszti, valamint felügyeli ezen értékelési eljárások megvalósítását és értékelését.

- Sport Intézet. Elsősorban a testnevelést és az iskolai sport tanítását mozdítja elő.

Az Azori szigetek és Madeira autonóm területein a regionális kormányok - oktatásügyi hivatalaikon keresztül - látják el az oktatásügy felügyeletét. Az oktatáspolitikát a helyi speciális helyzetnek megfelelően alakítják, továbbá felelősek a személyi-, tárgyi- és pénzügyi irányításért.

Intézményi szintű irányítás

A reform az oktatásügyben (a felsőoktatás kivételével minden oktatási intézményben) az iskolavezetés új rendszerét vezette be. Ez az új eljárásrendszer az iskoláknak nagyobb beleszólási és döntési jogot ad és kulturális, pedagógiai, adminisztratív és pénzügyi önállóságot biztosít. Az új iskolavezetési szervek egy iskoláért, vagy egy "iskolakerületért" felelhetnek (az olyan iskolákat, amelyek önálló iskolavezetése nagyságuk, fekvésük alapján nem indokolt szervezetileg "iskolakerületekbe" vonják össze).

Az iskolavezetés vagy "iskolakerületi vezetés" (*conselho de escola*) nevezi ki az iskola igazgatót (*director executivo*). Továbbá tanácsadó feladatot lát el, és engedélyezi, elfogadja a tanári konferencia (*conselho pedagogico*) által előterjesztett különböző terveket és beszámolókat. Az iskolavezetés tagjai: A tanári és nem tanító személyzet képviselője, szülői képviselő, az önkormányzat képviselője, valamint hivatalánál fogva az iskola igazgatója, és a tanári konferencia vezetője. Középiskolákban diákképviselő is tagja az iskolavezetésnek.

A tanári konferencia különböző terveket és programokat dolgoz ki, az iskolai tevékenységekkel kapcsolatban. Ilyenek: a tanterv, a továbbképzési terv, a házirend és az iskolai tevékenységek programja. Tovább javaslatokat és beszámolókat fogad el az oktatás szervezésével, a tanterven kívüli programokkal és tevékenységekkel, valamint a tanulók tanácsadásával, támogatásával és teljesítményének értékelésével kapcsolatban. Ez a testület tanárokból, a szülők képviselőiből, az iskola igazgatójából, az iskolapszichológiai és tanácsadó szolgálat képviselőiből áll. Az alapfokú oktatás (*ensino básico*) második és harmadik szintjén, valamint a középfokú oktatásban a konferencia munkájában diákképviselők és a tantárgyi munkaközösség-vezetők is részt vesznek.

Az iskolavezetési tanács (*conselho administrativo*), melynek az iskola igazgatója, egy asszisztens és az iskolafelügyeleti szolgálat vezetője a tagja, felelős az iskola általános és pénzügyi irányításáért.

Az egyetemek irányítására nincs egységes modell, alapvetően azonban minden karnak vagy szakterületnek kell, hogy legyen egy képviselői grémiuma, egy igazgatótanácsa, és a pedagógiai és akadémiai ügyekkel foglalkozó bizottsága. Az állami egyetemek irányító szervei az előírások alapján a következők: a **konzílium**, amely megválasztja a kancellárt és az egyetemi alapszabályt elfogadja; a **szenátus**, amely egyetemi intézmények ill. karok létrehozásáról, valamint az intézmény fejlesztési tervéről és a költségvetésről dönt; végül a **kancellár**, aki az egyetem irányítását látja el akadémiai, adminisztratív és pénzügyi területen. A konzíliumban és a szenátusban azonos számú diák és tanár ül, valamint a kutató és nem oktató személyzet képviselői.

Ezentúl az egyetemek alapszabályukban tanácsadó funkcióval ellátott bizottságokat hoznak létre, amelyek a helyi tudományos, szociális és kulturális környezethez való kapcsolatot kell, hogy biztosítsák.

A politechnikumokban a következő személyek és grémiumok vesznek részt az irányításban: az **elnök**, aki a főiskola akadémiai, adminisztratív és pénzügyi felügyeletét látja el; az **Általános Főiskolai Bizottság**, amely a főiskola tevékenységi programjáról, valamint főiskolai intézmények és szakterületek létrehozásáról, változtatásáról és megszüntetéséről dönt; végül a **Vezetői Bizottság**, amely a költségvetést készíti elő és ellenőrzi.

A pénzügyi autonómiájuknak megfelelően a felsőfokú intézmények szabadon dönthetnek az államtól évente rendelkezésre bocsátott forrásokról, és ezen túl saját bevételeket szerezhetnek és használhatnak fel.

Felügyelet

A Központi Iskolafelügyeleti Hivatal (*Inspeccao Geral da Educacao - IGE*) hatásköre minden oktatási intézmény pedagógiai, szaktárgyi felügyelete. A felsőfokú oktatás területén a hivatal a tan - és ösztöndíjakra vonatkozó törvényi előírások betartását vizsgálja. Ezen kívül feladata az oktatásirányítás és finanszírozás területén működő eljárások hatékonyságának felügyelete.

A Központi Iskolafelügyeleti Hatóság élén egy vezető iskolafelügyelő áll, akit két helyettes iskola-felügyelő segít. Hatáskörének teljesítésére központilag az Iskolafelügyeleti Hatóság öt koordinációs részlegre van osztva.

- az alap- és középfokú iskolák szakmai felügyelete
- az alap- és középfokú iskolák szolgálati felügyelet
- a magán és kooperatív iskolák (kivéve a felsőoktatást) valamint a szakiskolák felügyelete
- az állami, magán és kooperatív felsőoktatási intézmények felügyelete
- szakmai és jogi tanácsadás.

Az Iskolafelügyeleti Hatóság alá öt regionális Iskolafelügyeleti Szolgálat tartozik, amelyek egy-egy regionális Iskolahivatal területéért felelősek. A regionális Iskolafelügyeleti Szolgálatok az iskolák szakmai és szolgálati felügyeletet látják el adott területükön.

Finanszírozás

Az állami iskolarendszert döntően az Oktatási Minisztérium finanszírozza. Egyes oktatási intézményeket az Oktatási Minisztérium más minisztériumokkal (pl. Katonai Akadémia vagy a Tengerészeti Iskola, amelyek a Védelmi és Oktatási Minisztérium felügyelete alá tartoznak) együtt finanszírozzák.

Az Oktatási Minisztérium a központi és regionális Igazgatóságoknak forrásokat juttat, a privát és kooperatív iskolákat költségvetésből finanszírozzák.

Az Azori szigetek és Madeirai Autonóm Régió oktatási kiadásait saját forrásból és az államtól átruházott költségvetési forrásokból fedezi.

Ezen a helyen kell szólni azokról a többlet forrásokról, amelyeket az Európai Közösség 1990 június 18-án elfogadott Portugália Oktatási Rendszerének Fejlesztéséért támogatási programja, a PRODEP (*Programma de Desenvolvimento Educativo para Portugal*) biztosít. Ezeket a forrásokat a szakképzésre, az iskolák innovációjának támogatására és az oktatási rendszer infrastruktúrájának modernizálására (tantermek építése és felszerelése, szakképzés és felsőoktatás) fordítják.

Az oktatásügy bizonyos költségeit az önkormányzatok állják. A helyi hatóságok fizetik az építési, fenntartási és felszerelési költségeket, valamint az óvodai és az alapfokú képzés első szintjének iskoláiban bizonyos üzemeltetési költségeket. Támogatásokat biztosítanak a tanulók szállítására és tanterven kívüli szabadidős tevékenységeire.

A kötelező iskolákba ingyenes a beiratkozás, az iskolalátogatás és a bizonyítványok. Bizonyos esetekben a tanulónak ingyen biztosítanak tankönyveket, más taneszközöket, utazási lehetőséget, étkezést és szállást. A középfokú és felsőfokú oktatásban a tanulók és családok pénzügyi hozzájárulása jelentős, mivel nekik kell viselniük a beiratkozás, a tandíj (középfokon ez azonban alacsony) és a tankönyvek költségeit.

Magán és kooperatív iskolák

A magán és ún. "kooperatív" iskolákat magánszemélyek (egyének vagy közösségek) hozzák létre és működtetik.

A magán és "kooperatív" iskolák, amelyek megfelelnek az állami oktatási rendszer célkitűzéseinek és tanítási előírásainak, az állami iskolákhoz hasonló támogatásokat és forrásokat kaphatnak.

Tanácsadó testületek

Portugáliában öt tanácsadó feladatot ellátó szervezet működik:

- A Nemzeti Oktatási Tanács (*CNE*). A minisztérium független tanácsadó testülete. Ezt a tanácsot 1992-ben hozták létre, általános és pénzügyi irányítását tekintve független. Saját kezdeményezésére, vagy felkérésre állásfoglalásokat, beszámolókat és ajánlásokat készít az oktatási rendszer minden kérdésével kapcsolatban, különösen azonban az 1986-os Oktatási Törvény Határozatainak megvalósításával és fejlesztésével kapcsolatban. Összesen 55 különböző oktatásban, politikában és a társadalmi életben résztvevő szervezet a tagja.
- A Magán és Kooperatív Iskolák Tanácsa (*CCEPC*). Feladata, hogy segítse a minisztérium magán és kooperatív iskolák iskolarendszerbe való betagozódásával kapcsolatos intézkedéseit.
- A Felsőoktatás és a Gazdaság Együttműködését Segítő Tanács (*CESE*). Feladata a vállaltok és elsősorban az egyetemek és az állami tudományos kutatási és fejlesztési

központok közötti együttműködések támogatása, és a munkaerő szakmai alapismereteinek és képzettségének fejlesztéséhez való hozzájárulás.

- Legfelsőbb Sporthivatal (*CSD*). Illetékességi köréhez tartozik a sport területén való történések követése, kutatások folytatása, a sportpolitika irányítási elveihez beszámolók kidolgozása.
- Az Iskolasporth Nemzeti Tanácsa (*CNDE*). Részt vesz az iskolasporth általános irányelveinek kidolgozásában és tevékenységeket, akciókat, és projekteket javasol az iskolai testnevelés fejlesztésére.

Szakképzés

Munkaügyi és Szociális Minisztérium (*Ministério do Emprego e da Seguranca Social - MESS*) hatásköre a foglalkoztatás, a szakképzés és a szociális biztonság területére vonatkozó politikai intézkedések kidolgozása és megvalósítása. Központi szinten a minisztériumhoz tartozik a Munkaügyi és Szakképzési Főigazgatóság (*Dirçção-Geral do Emprego e Formação Profissional - DGEFP*) és a Foglalkoztatási és Szakképzési Intézet (*Instituto do Emprego e Formação Profissional- IEFP*), továbbá rendelkezik regionális irodákkal.

1980 óta a *MESS* -hez csatoltak egy munkaerőpiaci kérdésekkel foglalkozó minisztériumközi bizottságot (*Comissao Interministerial para o Emprego - CIME*), amely ajánlásokat fogad el a globális foglalkoztatáspolitikára számára és szintektől függetlenül minden szakképzéssel kapcsolatos tevékenységet koordinál.

A *DGEFP* feladatai közé tartozik az újítások támogatása, valamint a foglalkoztatás és szakképzés területén a szakmai támogatás és tanácsadás a törvényhozás számára.

A *IEFP* feladatai közé tartozik a foglalkoztatás- és szakképzéspolitikai keretében a végrehajtás, különös tekintettel a közösségi támogatási koncepció (*Quadro Comunitário de Apoio*) keretén belüli tevékenységekre, valamint a szakképzési rendszer új akkreditálási eljárásával kapcsolatos tevékenységekre vonatkozóan.

AZ *IEFP*-t vezetőségét a három oldal (kormány, munkaadók, munkavállalók) adja. Az *IEFP* tanácsadó testületében és regionális bizottságaiban is képviseltetik magukat a kormány és a szociális partnerek. AZ *IEFP*-n belül a szakképzési osztály a következő feladatokért felel: tantervkidolgozás, képzési programok koncepciója és előkészítése, a képzésprofil meghatározása, szakképző tanárok képzése, ipari tanulók képzése és a szakképző központok technikai koordinálása. A *IEFP* vezeti a Vállalati és Iskolai Szakképzési Bizottságot (*Comissao Nacional de Aprendizagem - CNA*), amelynek több minisztérium és a szociális partner is tagjai. A *CNA* feladatai közé tartozik, a intézkedésekre javaslattétel a törvényhozás és a kormány számára és a regionális Szakképzési Bizottságok koordinálása.

Miután a vállalati és iskolai tanítási helyszínek között a szakképzés keretén belül állandó kapcsolat és folyamatos együttműködés megteremtődött, 1992 májusában létrehoztak egy állandó bizottságot (*Grupo de Acompanhamento Permanente*), amelyet az Oktatási Minisztérium és a Munkaügyi és Szociális Minisztérium egy-egy képviselője koordinál.

A vállalati szakképzés törvényi akkreditálási eljárásrendszerének bevezetését (95/92 -es számú törvényi rendelet) követően, létrehoztak egy állandó bizottságot (*Comissão Permanente de Certificação*) a vállalati szakképzés akkreditálására.

Iskola előtti nevelés (*Educacao pré-escolar*)

Az iskola előtti nevelés az 1975 júliusában elfogadott törvény értelmében az állami iskolarendszer része. A törvény megfogalmazza az iskola előtti nevelés céljait és előírja a megfelelő képzési központok létrehozását.

Szintén a 70-es években került át az iskola előtti nevelés különböző intézményeinek koordinálása, ami addig különböző hatóságok kezében volt, az Oktatási Minisztérium és a *MESS* hatáskörébe.

Az iskola előtti nevelés intézményei nem kötelezőek, minden 3-6 éves gyerek (az iskolaköteles kor eléréséig) számára nyitott. Az ebbe a korosztályba tartozó gyerekek általában óvodába (*Jardin de Infancia*) járnak.

Az Oktatási Minisztérium felügyelete alatt áll az állami, a magán és kooperatív óvodák hálózata. A két hálózat koordinálásáért és felügyeletéért a Regionális Iskolahivatalok felelősek.

Ezen kívül az iskola előtti nevelésnek léteznek intézményei, amelyeket a *MESS* a Társadalombiztosítás regionális központjai révén irányít. Ez jelent állami és magán óvodákat egyaránt. Ez utóbbiak különböző szervezetek, mint pl. a magán Szociális Szolidaritásért Intézményei (*Instituições Privadas de Solidariedade Social - IPPS*), az önkormányzatok kooperációi (*autarquias locais*) és magángazdasági vállalatok védnöksége alatt állnak. A *MESS* alá tartozó állami és magán intézményeknek általában bölcsődéket tartanak fenn, ahol 0-3 éves gyerekeket látnak el. A két gyermekgondozási intézmény (óvoda és bölcsőde) kerülhet azonos vagy külön épületbe.

Bár az Oktatási Minisztérium alá tartozó állami intézmények hálózata az utolsó tíz évben jelentősen növekedett, felvételi kapacitásuk nem éri el a teljes kapacitás felét sem az előiskolai nevelésben. Az előiskolai nevelés többi intézményei döntően az *IPPS* vagy magán és kooperatív tulajdonú óvodák. 1992-ben a 3-6 éves gyerekek 49,9 százaléka járt óvodába, ebből kb. 40 % állami, 15% magán és kooperatív és 45% a *MESS* intézményeibe járt.

Az Oktatási Minisztérium óvodáiba általában azokat veszik fel, akik következő évben iskolába mennek és akiknek szülei, vagy nevelői az óvoda körzetében (Portugáliában ez azt az egyházi körzetet (*freguesia*) jelenti, ahol az óvoda van) laknak. Azokban az óvodákban, ahol a jelentkezők száma meghaladja a rendelkezésre álló helyeket alapvetően az idősebb jelentkezők élveznek előnyt. Ezért az életkortól évben, hónapban és napban számolják.

A *MESS* óvodáiban a családok szociális helyzetét veszik figyelembe. Előnyt élveznek az egyedül nevelő, vagy mozgássérült szülők, vagy a alacsony jövedelmű családok gyermekei.

Az Oktatási Minisztérium óvodái ingyenesek, míg a *MESS* óvodáiban jövedelemfüggő díjat kell fizetni (ez érvényes az állami és magán intézményekre is).

Az oktatásügyi kerettörvény alapján az előiskolai nevelés intézményeinek alapvető feladata a gyerekek stabil érzelmi életének elősegítése, szociális, intellektuális és testi képességeik fejlesztése, számukra higiénés alapszabályok megtanítása és az egyéni fejlődési hátrányok, nehézségek és képességek figyelembe vétele. Az előiskolai nevelésnek ki kell egészítenie a családi nevelést, ezért az óvodáknak szorosan együtt kell működni a családokkal.

Ezek a célok minden előiskolai intézményre vonatkoznak. Az Oktatási Minisztérium óvodáiban a hangsúly a képzésen van, míg a *MESS* óvodáinak szociálpedagógiai funkciói is vannak. A *MESS* óvodáit általában szociális intézményekkel együtt helyezik el, befogadóképességük nagyobb, több a személyzet és étkezés mellett más egészségvédelmi szolgáltatásokat is nyújtanak.

Amennyire ezt az óvoda helyiségei és a felvett gyerekek száma lehetővé teszi, a gyerekeket korcsoportokba osztják, a csoportoknak saját termük van. Az Oktatási Minisztérium óvodáiban egy óvónőre maximum 25 gyerek eshet, vegyes korcsoportú csoportok esetén 15. Általában az óvónők minden évben új csoporthoz kerülnek. A *MESS* intézményeiben a tanár gyerek arány 1:27, az óvodákba 75 gyerek jár, akiket koedukált csoportokban gondoznak.

Az Oktatási Minisztérium óvodái heti öt nap vannak nyitva, napi 5 órában, ami két részre oszlik. Ezt az időt további heti 10 órával lehet kiegészíteni. Nyáron 45 nap szünet van, illetve karácsonykor és húsvétkor egy-egy hét.

A *MESS* óvodáiban heti 5 nap, 10-12 órás a nyitvatartás és nyáron általában egy hónapos a szünet.

Tanterv

Általában az óvodai foglalkozások az Oktatási Minisztérium által kiadott célkitűzéseken és (nem kötelező) irányelveken nyugszanak.

Ezek az irányelvek a motorikus, játékos, művészi és zenei területen való kifejezőképesség fejlesztésére valamint az anyanyelv és számolás elsajátításának fejlesztésére vonatkoznak. Az egyéni és csoportos foglalkozásoknak javasolt formái felölelik a művészi tevékenységeket, festést, modellezést, mesélést és a szerepjátékokat. Ezeknek a gyerekek felelősségérzetét, kreativitását és szociális magatartását kell fejleszteniük. Bizonyos esetekben lehet előkészítő olvasási és írásgyakorlatokat is csinálni.

Teljesítmény értékelése

Az óvónő rendszeresen felülvizsgálja, hogy az év során az adott időszakra kitűzött célok megvalósultak-e, a gyerekek milyen előrelépéseket tettek, milyen képességeket értek el és, hogy a pedagógiai programon kell-e változtatni, ahhoz, hogy a gyerekek jobb fejlődést érjenek el érzelmi, szociális és pszichomotorikus területen, valamint a szenzoros, a kognitív képességek és a morális fejlődés szintjén.

Tanév kezdetével minden 6. életévét betöltött gyermeket beiskoláznak. Azoknak a gyerekeknek, akiknél különleges pedagógiai fejlesztési szükségletet állapítanak meg, 6. életévét követően is javasolhatják az előiskolai nevelés igénybevételét.

Tanárok/Óvónők

Az előiskolai nevelők felsőfokú végzettséggel (*bacharelato*) rendelkeznek, amit egy nem egyetemi szintű (*Escolas superiores de educacao*) főiskolán 3 éves képzés után szereztek meg.

Mindkét minisztérium intézményeiben alkalmazhatnak pedagógiai kisegítőket. Különböző végzettségekkel rendelkezhetnek, feltétel azonban, hogy az iskolakötelezettségnek eleget tettek.

Az előiskolai nevelőkre az alapfokú és középfokú oktatásban dolgozó tanárookra érvényes továbbképzési előírások vonatkoznak.

Az előiskolai nevelők/óvónők közalkalmazottak.

Statisztikai adatok 1993/94

Oktatási Minisztérium

	állami	magán	összesen
óvodás	72 345	29 382	101 727
óvónő	4 305	1 604	5 909
óvoda	3 249	967	4 216

Munkaügyi és Szociális Minisztérium (MESS)

	állami és magán
óvodás	83 000
óvónő	3 120
óvoda	1 191

A kötelező oktatás szakasza

Az 1986 októberében elfogadott oktatási kerettörvény szerint az iskolaköteleesség 9 évig tart, 6-15 éves gyerekekre vonatkozik. Ez a szabályozás érvényes minden tanulóra, aki az 1987/88-as tanévtől kezdve lépett iskolaköteles korba. Az iskolaköteles oktatás szakaszát *ensino basico*-nak (alapfokú képzésnek) nevezik.

1987-ig 6 éves volt az iskolakötelezettség, amely két részből állt: 4 éves elemi iskola (gyerekek 6-10 éves koráig), és egy két éves előkészítő oktatás (a gyerekek 10-12 éves koráig). Ugyanakkor a tanulóknak 14 éves korukig iskolába kellett járniuk, azaz összesen 8 évig. Ez azt jelentette, hogy azok a tanulók, akik nem folytatták tanulmányaikat egy felsőbb iskolában, 14 éves korukig a kiegészítő oktatás iskoláiban maradtak.

Alapfokú oktatás (Ensino básico)

Minden iskolaköteles kort elért gyereket az alapfokú oktatás elemi iskolájába íratják be. Ez azokra a gyerekekre vonatkozik, akik szeptember 15-ig elérték 6. életévüket. Az alapfokú képzés 9 éves.

Az alapfokú oktatás állami iskolái ingyenesek. Nem szednek sem beiratkozási-, sem tandíjat, nem kell fizetni a bizonyítványokért, a biztosításért vagy a pályaválasztási, iskolapszichológiai, iskolai szociálismunka vagy iskolai egészségügyi ellátás nyújtotta kiegészítő szolgáltatásokért.

Más általános szolgáltatásokat (iskolai étkeztetés, iskolabusz és kollégium) elsősorban a hátrányos helyzetű tanulóknak biztosítanak. Csak a legrászorultabb gyerekek kapják a tankönyveket és más taneszközöket ingyen, ill. csak számukra lehetséges közvetlen pénzügyi segély nyújtása. A család jövedelemviszonyainak megfelelően a fenti szolgáltatásokat ingyenesen ill. szülői hozzájárulás fejében kapják a tanulók. A magán és "kooperatív" iskolákban ezeket a terheket viselheti az állam.

Az 1986-os oktatási kerettörvény szerint az alapoktatás feladata, hogy minden tanulónak általános oktatást nyújtson, valamint az elméleti és gyakorlati tudás és az iskolai és a mindennapi élet között kapcsolatot teremtsen. Az alapfokú oktatásnak a tanulók testi és motorikus fejlődését, manuális és zenei készség- és képességfejlesztését kell szolgálnia. Az alapoktatásban egy első idegen nyelvet kell megtanítani, valamint egy másodikat megkezdni, és a tanulóknak a további tanulmányokat vagy egy szakma tanulásához szükséges alapismereteket át kell adni. Továbbá a tanulóknak a portugál identitás nyelvi történelmi és kulturális értékeit át kell adni és önállóságukat fejleszteni kell. Az alapoktatás feladata végül a különleges pedagógiai gondoskodásra szoruló tanulók számára ezen feltételek megteremtése, hogy minden tanuló sikeresen elvégezhesse az alapiskolát.

Az alapfokú oktatás három szintből áll:

- Első szint - négy évfolyam (6 - 10 éves tanulók)
- Második szint - két évfolyam (10-12 éves tanulók)
- Harmadik szint - három évfolyam (12-15 éves tanulók)

Első szint

Az alapfokú oktatás első szintjén koedukált elemi iskolákban (*escolas primarias*), melyek állami magán vagy "kooperatív" kézben vannak, folyik a tanítás. Mint már említettük az első osztályba minden szeptember 15-ig 6. életévét betöltött gyereket - és kivételes esetekben december 31-ig 6. évüket betöltő gyereket - beiskoláznak. A felvételnél az idősebb gyerekek előnyt élveznek. Az 1986-ban életbe lépett oktatási kerettörvény szerint ennek az oktatási szakasznak a speciális feladatai a következők: a verbális kifejezőképesség fejlesztése, bevezetés és progresszív olvasás és írás tanítás, aritmetikai és számolási alapismeretek

tanítása, a környezet és a társadalmi környezet megismertetése, valamint művészi, színészi, zenei és motorikus készségfejlesztés.

A gyerekeket évfolyamonként tanítják. Ezen a szinten osztályok tanulnak együtt. Bizonyos témák oktatásában az osztályfőnököt más tanár is segítheti.

Erre a szakaszra nincsen kötelezően előírt órarend (az órák hossza, tanítási egységekre fordítandó óraszám). A tanár maga alakítja és az osztály szükségleteinek megfelelően igazíthatja az oktatás menetét, de figyelembe kell vennie az iskolakonferencia (*conselho de escola*) által meghatározott iskolarendet és az iskolában érvényes szüneteket.

Az tanítási idő alakítása az iskola helységeinek lehetőségeitől függ. A hétfőtől péntekig tartó 25 órás tanítási hét (szünetekkel együtt) két modellje fordul elő. Általában az egyszeres lefedettség modelljét alkalmazzák (ez a kötelező, amennyiben a helyiségek száma ezt lehetővé teszi): itt általában 9-től 12-ig és délután 14-től 16-ig tanítanak.

Kettős rendszer esetén (ez a modell csak akkor alkalmazható, ha az előző modell nem lehetséges) a tanítás az első tanulói csoportnak 8-tól 13-óráig tart, a második csoportnak pedig 13.15-től 18-15-ig.

Az iskolaév hosszát minden évben az Oktatási Minisztérium határozza meg. 1993/94-ben az iskolai év 184 napos volt, 5 napos (hétfő - péntek) oktatási rend mellett. A nyári szünet (kb. 10 hét) után az iskola szeptember második felében kezdődik és általában következő év június végéig tart.

Tanterv

Az alapfokú oktatás első szintjén érvényes tanterv, melyet 1989/90-ben modellkísérletként vezettek be, ma már minden iskolában érvényes - a 4. osztályra vonatkozó tantervet csak 1994/95-ben vezették be.

Az új tanterv a következő kötelező tanítási tartalmakat tartalmazza:

- Kifejezés és nevelés: a testi és motorikus, zenei, színészi, és művészi készségek fejlesztése
- Környezetismeret
- Portugál nyelv
- Matematika
- Személyiségfejlesztés és szociális tanulás/etika és hittan (katolikus vagy más felekezetek)
- "iskola" mint tanulási terület: ezen a területen belül tantárgyakat felölelő tevékenységek és projekten révén kell ismereteket elsajátítani. A hangsúly az iskola és az iskolai környezet közötti kapcsolaton, valamint a tanulók személyes és szociális fejlesztésén van.

Ezen kívül az iskolák fakultatív, tanterven kívüli, túlnyomóan játékos, kulturális és sport tevékenységet szerveznek, amelyek a tanulók értelmes szabadidő eltöltését és fejlődését szolgálják.

Az alapfokú oktatás első szintjén minden évfolyamában a fenti tantárgyak szerepelnek különböző követelményszinttel.

A rendelkezésre álló lehetőségektől függően az iskolák idegen nyelvi órákat nyújthatnak, szóbeli gyakorlatok vagy játékos tevékenységek formájában.

A tankönyveket magán kiadók adják ki, a kötelező tantárgyak tankönyveinek a kiadásában az Oktatási Minisztérium közreműködhet. A tankönyvek legalább 4 évre érvényesek.

Statisztikai adatok 1993/94

Alapfokú képzés - első szint

	állami	magán	összesen
tanuló	541 865	42 622	584 448
tanár	39 738	1 300	41 038
iskola	9 368	673	10 311

Második szint

Az alapfokú oktatás második szintje (5. és 6. osztály) az állami vagy magán, előkészítő iskolákban és az előkészítő-/középiszkolákban (*escolas preparatórias*, *escolas preparatórias/secundárias*) és az alapfokú oktatás távoktatási központjaiban folyik. Ez utolsó iskolatípus a ritkán lakott és távoli területekre jellemző.

Az alapfokú oktatás második szintjén az első szintet sikeresen teljesítő, legalább 9, de legfőljebb 14 éves tanulók tanulhatnak. A gyerekeknek a lakóhelyüknek megfelelő iskolába kell járniuk.

Ezen a szinten az oktatás hangsúlyos területei a humán, a zenei, a sport, a természettudományos és technikai tantárgyak, valamint az etika és az állampolgári ismeretek. A tanulóknak meg kell tanulniuk az információkat kreatív és kritikus módon felfogni és értelmezni, ezáltal olyan módszerek, eszközök és ismeretek birtokába kell jussanak, melyek a további sikeres tanulmányaikat lehetővé teszik ill. ugyanakkor társadalmi környezetük és annak nehézségeinek érzékelésére és megértésére alkalmassá teszi őket.

Az iskolakonferencia (*conselho de escola*) az osztályok kialakításánál figyelembe veszi az iskola különleges adottságait és a tanulók egyéni igényeit. Általában a tanulók koedukált osztályokban (10-12 évesek, és 12-14 évesek) tanulnak együtt. Arra figyelnek, hogy az előző évben létrejött osztályközösség megmaradjon, hacsak az iskolakonferencia nem ellenzi ezt. Az osztályismételőket az azonos vagy fiatalabb korcsoport osztályába kell felvenni. Az osztályok létszáma az osztályterem nagyságától függ, átlagosan 30 fő körül mozog. Egy osztályba legfőljebb 4 mozgás- vagy értelmi fogyatékos tanulót lehet fölvenni, de ezeknek az osztályoknak a létszáma nem haladhatja meg a 20 főt.

Ezen a második szinten már szaktanárok tanítanak, egy vagy két tantárgyat. Javasolt, hogy a szaktanár egy osztályt a második szinten végigkísérjen.

A heti tanítási órák száma 31, egy óra 50 perces. A tanítás hétfőtől péntekig tart, vagy az iskolafenntartó döntése alapján esetleg szombatig. Az 5 napos iskolákban az alapfokú oktatás első szintjével azonos hosszúságú volt az iskolaév 1993/94-ben. A 6 napos iskolákban ez 220 tanítási napot jelentett. A második szint 5 ill. 6 napos iskoláiban azonban azonos óraszámuk van egy évben a tanulóknak, mivel az 5 napos iskolákban a 6. napra eső órákat a hét többi napjára elosztják.

Tanterv

A minden iskolára kötelező tanterv öt, tantárgy fölötti műveltségi területet jelöl meg és egy az iskolára jellemző műveltségi "iskola" műveltségi területet.

Ezek a műveltségi területek a következők:

- nyelvek és társadalomtudományi terület: portugál nyelv, portugál történelem és földrajz, egy idegen nyelv (német, francia vagy angol)
- egzakt és természettudományok: matematika és természettudományok
- zenei és technikai terület: művészeti nevelés, technika, zenei nevelés
- testnevelés
- személyiségfejlesztés és szociális tanulás: személyes képességek és szociális magatartásformák fejlesztése/etika és hittan (katolikus vagy más vallások)

Az "iskola", mint műveltségi terület olyan tantárgyakat átfogó tevékenységeket és projekteket foglal magába, amelyek az iskola és az iskolát körülvevő környezet összefüggését tudatossá teszik és a tanulók személyes és szociális fejlődéséhez járulnak hozzá. Az ilyen tevékenységekre éves szinten 95 - 110 óra áll rendelkezésre (ez azt jelenti, hogy minden tantárgyba, amelyeket a tevékenységekben érintenek, a megfelelő óraszámot az éves óraszámba beszámítják). Minden iskola maga felelős a fenti tevékenységek szervezéséért.

Ezen kívül minden iskola szervez fakultatív tanterven kívüli, túlnyomóan kulturális és játékos programokat, amelyeknek a célja, hogy a tanulókat kreatívan foglalkoztassák szabadidejükben és, hogy fejlődésükhöz hozzájáruljanak. Ilyen rendezvények keretében sportprogramokra is sor kerül.

Statisztikai adatok 1993/94

Alapfokú oktatás - második szint

	állami	magán	összesen
tanuló			
nappali iskola	300 477	25 686	326 163
esti iskola	5 250	373	5 623
tanár*	91 925	9 420	101 345
iskola**	679	239	918

* Ebben a számban az alapfokú oktatás (encino básico) második és harmadik szintjének és a középiskolák tanárai is benne vannak, nappali és esti iskolákból egyaránt.

** Ebben a számban azok az iskolák is benne vannak, amelyek több szinten is oktatnak, de minden külön oktatási szinten számítjuk őket.

Harmadik szint

Az alapfokú oktatás harmadik szintje három osztályt jelent (7 - 9. osztályig), ennek a szintnek az utolsó osztályával zárul a 9 éves iskolakötelezettség (ez az 1987/88-ban és utána beiskolázott tanulókra vonatkozik).

A harmadik szint oktatása az előkészítő középiskolákban és a középiskolákban történik. Ezen a szinten esti iskolák is működnek, amelyeknek a tanterve azonban még a reform előtti előírásokon alapul (közös középiskola - *Curso Geral Unificado*).

A harmadik szintre a második szintet, vagy egy azzal azonos szintű iskolát sikeresen teljesítettek kerülhetnek be. A lakóhelyüknek megfelelő iskolába kell, hogy járjanak a tanulók.

Ennek a szintnek a következő feladatai vannak:

- rendszeres és differenciált átadása az ismereteknek és készségeknek a modern kultúra minden területén: szellemtudományok, irodalom, művészet, fizika, technika és sport, valamint olyan ismereteknek, amelyek a munkába lépéshez vagy a további tanulmányokhoz alapvető fontosságúak.
- iskolai és pályaválasztási tanácsadás, hogy a tanulóknak személyes teljesítményük figyelembe vételével a további tanulmányok vagy a munkába állás közti választást megkönnyítsék.

Az osztályok kialakítása a második szinthez hasonló elvek mentén történik. Itt is szaktanárok tanítják a koedukált osztályokat.

A heti óraszám 31, egy tanóra 50 perces.

Az iskolaév a második szinttel megegyezik.

Tanterv

A harmadik szintre érvényes tanterv tantárgyakat és tantárgyak fölötti műveltségi területeket foglal magában.

A tantárgyak a következők: portugál nyelv, idegen nyelv (amelyet a 2. szinten kezdtek a tanulók), szellem- és társadalomtudományok (történelem és földrajz), matematika és természettudományok (fizika és kémia, természettudományok), művészeti- és testnevelés.

A tantárgyakat felölelő műveltségi területek, amelyek választási lehetőségeket hagynak:

- személyiségfejlesztés és szociális tanulás - a tanuló vagy a személyes és szociális fejlesztést, vagy az etika vagy a hittant (katolikus vagy más vallás) választhatja.
- egy választott terület - a tanuló választhat vagy egy második idegen nyelv, vagy a zenei nevelés és a technikai-szakmai oktatás között

Ezen a szinten is szerepel a tantervben az "iskola", mint műveltségi terület. Az ilyen tevékenységekre éves szinten 95 - 110 óra áll rendelkezésre (ez azt jelenti, hogy minden tantárgyba, amelyeket a tevékenységekben érintenek, a megfelelő óraszámot az éves

óraszámba beszámítják). Minden iskola maga felelős a fenti tevékenységek szervezéséért. Ezen a szinten ehhez a műveltségi területhez tartozik az állampolgári ismeretek (demokratikus intézményekben való közreműködés). Az ebben a tantárgyban szerzett eredményeket az alapfokú oktatás záróbizonyítványába beleszámítják.

A tankönyvek legalább három évig érvényesek.

Alapfokú oktatás - harmadik szint

	állami	magán	összesen
tanuló			
nappali iskola	405 882	36 980	442 862
esti iskola	47 633	5 131	52 764
tanár*	91 925	9 420	101 345
iskola**	971	202	1 173

* Ebben a számban az alapfokú oktatás (ensino básico) második és harmadik szintjének és a középiskolák tanárai is benne vannak, nappali és esti iskolákból egyaránt.

** Ebben a számban azok az iskolák is benne vannak, amelyek több szinten is oktatnak, de minden külön oktatási szinten számítjuk őket.

Teljesítmény értékelése, bizonyítványok

A teljesítmények értékelése a mindennapi tanítási gyakorlat egy fontos része. Rendszeresen, folyamatosan történik és azt kell lemérnie, hogy az oktatási szint általános céljait és az egyes tantárgyak vagy műveltségi területek speciális oktatási céljait mennyire érte el a tanuló.

Az iskolák, a tanulók és a szülők mellett a következők vesznek még részt a teljesítmények értékelésében: tanácsadó szolgálatok és iskolapszichológiai és egyéb pedagógiai tanácsadó szolgálatok, amelyeket az iskolakonferencia kérésére bevonhatnak az értékelésbe.

Az alapfokú oktatásban (*ensino básico*) háromféle értékelési eljárás van: folyamatos, záró és különleges.

A folyamatos értékelés az osztályban tanító tanárok és a többi tanár közös feladata. A második és harmadik szinten az osztályfőnök (akit az iskolaigazgató a tanárok közül erre a szerepre kijelöl) felel azért, hogy az értékelésnek átfogó és integrált jellege legyen.

A folyamatos értékelés leíró és kvalitatív jellegű és a különböző műveltségi területeken nyújtott teljesítményről szóló átfogó információkon nyugszik, melyet a tanárok adnak össze. Az eljárás célja, hogy a tanulókat, a szülőket, az érintett tanárokat és más érintetteket a tanítás és a tanulási folyamat minőségéről tájékoztassa és, hogy bemutassa, hogy a tanterv céljait mennyire sikerült elérni. Ezentúl a tanárokat a tanítás módszerének és eszközeinek kiválasztásában kell, hogy segítse. A folyamatos teljesítményértékelés eredményéről a formális döntés az iskolaértekezlet (első szint), illetve az osztályértekezlet (második és harmadik szint) trimeszter végi ülésein történik.

A záró értékelés az osztályértekezleten résztvevő tanárok és a pedagógiai szakemberek összességének a hatásköre. Az iskolaértekezlet (*conselho escolar* az első szinten, *conselho pedagógico* a többi szint esetén) által elfogadott értékelési szempontok alapján végzi munkáját. A záró értékelés formális lebonyolítására szintén összehívják az iskola (első szint) ill. osztályértekezletet, hogy az esetleg szükségessé váló fejlesztő és segítő tevékenységeket megvitassák. Ezt az eljárást általában a második évfolyamtól kezdve minden trimeszter és minden oktatási szint után elvégzik, ebben a tanuló teljesítményét hasonlítják össze az adott szintre előírt tanulási célokkal (ez a minisztérium által előírt minimális követelményeket és az iskola által kitűzött tanulási célokat is magában foglalja).

A záró értékelés az első szinten leíró jellegű. A másik két szinten 1-től 5-ig osztályzatok adhatók. Az osztályzatokat kiegészítik a folyamatos értékelés keretében született feljegyzések összefoglalójával. Minden szint után a következő évfolyamba való kerülést a "megfelelt" vagy "nem felelt meg" értékeléssel jelzik. Ez utóbbi esetben a tanulónak évet kell ismételnie. A tanulók vagy évet ismételnek, vagy azokból a tárgyakból, ahol nem feleltek meg a minimális követelményeknek kiegészítő órákon vesznek részt.

Minden iskolaév 2. trimeszterének végén az értékelésért felelős testületek a gyenge tanulókat egy különleges értékelési eljárás alá vonhatják, hogy megfelelő kiegészítő segítséget nyújtsanak neki.

Különleges értékelési eljárást a záró értékelés során akkor indítanak, amikor egy osztályt ismételt tanuló újra nem tud megfelelni a minimális követelményeknek. Ilyen eljárást az iskola (első szint) vagy az osztályértekezlet (második és harmadik szint), a tanárok vagy más pedagógiai szakemberek kérésére, a tanuló szüleinek való egyeztetés után indít el, ennek célja, hogy a következő évre egy különleges tanítási programot dolgozzanak ki a tanuló fejlődése érdekében.

Azoknak a tanulóknak, akik a harmadik szint utolsó befejező értékelésekor a "megfelelt" minősítést kapták az iskolavezetés kiadja az alapfokú oktatás bizonyítványát (*diploma do ensino básico*). Nincs semmilyen záróvizsga, sem az állami, sem a magán vagy kooperatív iskolákban.

Azoknak a tanulóknak, akik nem végezték el az alapfokú képzés harmadik szintjét, de az iskolaköteles koron túl vannak (15 év) egy tanúsítványt állítanak ki az iskolakötelezettség teljesítéséről. Ezek a tanulók az alapfokú oktatás bizonyítványát vizsgákon szerezhetik meg, amelyeket külső diákoknak (*aluno auto-proposto*) tartanak. Az iskola ezeket a tanulókat lehetőségeihez mérten korrepetálásokkal segíti.

A diáktanácsadás körében speciális iskolai tanácsadó helyek működnek, amelyek az iskolák hálózatához tartoznak, és az iskolákban vagy az iskolakerületekben hozzáférhetőek. Az alapfokú képzés első és második szintjén a pszichológiai és pedagógiai tanácsadáson van a hangsúly, a harmadik szinten az iskola- és pályaválasztási tanácsadáson.

Középfokú oktatás (Ensino secundario)

Az alapfokú képzés lezárásával a tanulók három fajta továbbtanulási lehetőség közül választhatnak:

- ⇒ középiskolai tanulmányok - ez része az általános oktatási rendszernek
- ⇒ szakképzőiskolai tanulmányok - amelyek az általános oktatási rendszer alternatívája
- ⇒ művészeti tanulmányok

Középiskolák

Az újjá szervezett tanulmányi rendszert a középiskolákban (*Ensino secundario*) az 1990/91-es tanévben a pedagógiai tapasztalatok alapján először csak egyes iskolákban próbálták ki, majd 1993/94-től általánosan bevezették.

A középiskola három éves, 15-18 éves tanulók járnak ide, a 10., 11. és 12. osztályba.

A középiskolák által felkínált tanulmányi lehetőségek mindenki számára nyitottak, akik az alapfokú végzettséget megszerezték (9 osztály). Általában a tanulók a lakóhelyük szerinti középiskolába járnak.

Alapvetően ez a képzési szint az alapfokon elsajátított tudás megszilárdítását és elmélyítését kell, hogy szolgálja, és a fiatalokat mind további tanulmányokra, mind a munka világára fel kell, hogy készítse.

E két cél alapján a középiskolákban két fajta képzéstípus lehetséges:

- ⇒ elsősorban a továbbtanulásra felkészítő általánosan művelő középfokú oktatás (*Cursos Secundários Predominantemente Orientados para o Prosseguimento de Estudos - CSPOPE*)
- ⇒ elsősorban a munka világára felkészítő szakmai középiskolai képzés (*Cursos Tecnológicos - CT*)

Az általánosan művelő és szakmai középiskolai képzések tantervei általánosan művelő, szakirányú és szakmai tantárgyakat tartalmaznak; az általánosan művelő tárgyak mindkét esetben egyformák. Az egyik fajta képzésből a másikra való átmenet lehetséges.

Minden iskolának kell általánosan művelő és szakmai képzést is nyújtania, bár az egyik forma lehet hangsúlyosabb az adott intézményben.

Az új középiskolai oktatási rendszerben a szakmai képzés területét erősítették: Most már minden iskolában folyik szakmai képzés is és az általánosan művelő képzésben (*CSPOPE*) résztvevő tanulók is felvehetnek szakmai tárgyakat. Az iskolák maguk választják ki minden évben az általánosan művelő képzésben (*CSPOPE*) résztvevők szakmai tárgyait és a szakmai képzés (*CT*) típusát az országos szinten meghatározott szakmai tárgyak és szakmai képzési irányok közül.

Az iskolaév hosszát az Oktatási Minisztérium évente határozza meg, általában szeptember második felében kezdődik és június második hetéig tart. 1993/94-ben a 6 napos iskolákban 220 tanítási nap volt, az 5 napos iskolákban 184.

A heti óraszám a képzés típusától és az osztálytól függően változik:

	Általánosan művelő középiskolai képzés (CSPOPE)	Szakmai középiskolai képzés (CT)
10. és 11. osztály	29 - 33 óra	30 -32 óra
12. osztály	27 - 35 óra	28 - 32 óra

Az alapfokú oktatáshoz hasonlóan itt is osztályok tanulnak együtt, a csoport/osztály összetételét évről évre igyekeznek megtartani, ügyelnek a fiú-lány arányra és adott esetben legföljebb négy gyogyepedagógiai fejlesztést igénylő tanulót integrálni. A tanárok általában évről évre változnak.

Tanterv

Tartalmilag mind az általánosan művelő, mind a szakmai középiskolai oktatás négy területre oszlik:

- természettudományos szakirány
- művészeti szakirány
- közgazdaság- és társadalomtudományi szakirány
- szellemtudományi szakirány

E négy terület egy-egy képzési szakirányt is jelent, amelyet a középiskolákban indítanak, ezek elsősorban további tanulmányokra készítenek elő (CSPOPE). Ennek mintájára több szakmai képzési irány (CT) is indul, amely a legfontosabb szakmai területeket fedi le. 1992/93-ban 11 CT-képzési szakirányt indítottak: kémia, építésügy, villamosság/elektronika, mechanika, informatika, formatervezés, művészet és kézművesség, igazgatás, kommunikáció, kereskedelem, szociális munka (*Animação Social*).

A CSPOPE és a CT képzési szakirányainak tantervében a következő területek szerepelnek:

- általánosan művelő terület
- szakirányú terület
- szakmai terület
- "iskola"

Az általánosan művelő területen a tárgyak minden CSPOPE és CT képzésben azonosak és kötelezőek.

A következő tárgyak tartoznak ide:

portugál, bevezetés a filozófiába, 1. és 2. idegen nyelv, testnevelés, személyiségfejlesztés és szociális tanulás, etika és hittan (katolikus vagy más felekezetű).

A kötelező órákra jutó heti óraszám a választott szakiránytól függően változó: a CSPOPE képzésnél 12-15 óra a 10. és 11. osztályban, 6-9 óra a 12. osztályban, a CT képzésnél 12-13 óra a 10. és 11. osztályban és 6-7 óra a 12. osztályban.

A szakirányú területen a CSPOPE és CT képzéseknél, az adott szakirányon belül két-három közös kötelező tantárgy van. Ez által kívánják lehetővé tenni, hogy a képzési típusok (CSPOPE vagy CT) átjárhatók legyenek, ill., hogy elkerüljék azt, hogy a képzési típus váltása miatt a tanulónak iskolát kelljen váltania. A CSPOPE-ben tanulók bizonyos időkorlátok között adott esetben további tantárgyakat vehetnek fel.

A CSPOPE képzéseknél a szakirányú tantárgyakra a 10. és 11. osztályban heti 11-13 órát fordítanak, a 12. osztályban 15-22 órát. A CT képzéseknél mindhárom osztályban heti 7-9 óra áll rendelkezésre.

A szakmai oktatás keretében, elsősorban a CT-s képzéseknél a fiatalok számára a szakmai készségeknek egy lehetőleg széles skáláját kell átadni.

Az általánosan művelő képzéseknél (CSPOPE) a szakmai oktatás minden osztályban heti 6 órát tesz ki, és egy vagy két technikai-szakmai vagy művészi tárgyra terjed ki. A tanulók ezeket a tárgyakat az iskola kínálatából maguk választhatják ki. A CT-s képzések tantervei négy szakmai tárgycsoportot tartalmaznak, amelyek az elérendő szakképesítésnek megfelelően a szakirányú tantárgyakkal közvetlen kapcsolatban állnak.

Az iskolák a szakmai oktatás keretében szemináriumokat, gyakorlatokat és tanfolyamokat szervezhetnek. A szakmai tárgyakra a 10. és 11. osztályba 10-11 óra jut hetente, 12. osztályban ez már heti 15-17 óra.

Az "iskola" műveltségi területet a középiskolában is tantárgyakat felőlelően, az iskola által szervezett formában dolgozzák fel, ez minden tanulóknak kötelező.

Ezentúl az iskolák tanterven kívüli játékos és kulturális tevékenységeket kell, hogy szervezzenek, elsősorban a tanítási időn kívül, amelyek a tanulóknak fakultatívak.

A tantervek és az ezekhez kapcsolódó tankönyvek legalább három évre érvényesek. A tankönyveket a magán kiadók adják ki, de ebben részt vehet a Minisztérium is. Bár a tanulók és a tanárok jogosultak más tankönyvek és taneszközök használatára, de az egyes tantárgyakhoz használt tankönyveket mindig az adott iskola értekezlete határozza meg.

Teljesítményértékelés és bizonyítványok

A lépcsőzetesen bevezetett tantervreform keretében jelenleg egy új teljesítmény értékelési eljárás bevezetése is folyamatban van. Az új rendszer szerint az értékelés rendszeres és folyamatos, amely évközi és záró értékeléseket is magában foglal.

A folyamatos értékelés a tanárok feladata az iskolai tanácsadó szolgálatokkal való együttműködésben. Célja, hogy a tanulókat, a szülőket, a tanárokat és más érintetteket a nyújtott teljesítményről és a tanulási folyamat állásáról tájékoztassa. A teljesítményértékelés

ezen formája leíró és számszerű. Részcélok kitűzéséhez, segítő, korrepetáló foglalkozásokon való részvételhez és a tanulmányi folyamat támogatásához kell, hogy hozzájáruljon.

A záró értékeléshez iskolán belüli és kívüli eljárásokat alkalmaznak.

A belső értékelés az osztályértekezlet tanárainak a jogköre. A diák és a szülő tájékoztatását szolgálja a kitűzött tanulási célokhoz viszonyított teljesítményről, illetve a tanuló további tanulmányi pályájáról való döntés alapjául szolgál.

A 10. és 11. osztály végén az iskola minden elméleti tantárgyból írásbeli vizsgát tart, a 12. osztály befejezése után a gyakorlati tárgyakból van vizsga. Az év végi osztályzatok az egyes tantárgyakból a folyamatos értékelés (az utolsó trimeszter osztályzatai) és a vizsgák súlyozott átlagából jönnek ki. E jegyek alapján dönt az osztályértekezlet arról, hogy a tanuló felsőbb osztályba léphet-e. Az értekezletnek megalapozott esetekben megfelelő korrepetálási foglalkozásokat kell felajánlania.

A külső értékelési eljárás az Oktatási Minisztérium felelősségi körébe tartozik. Az osztályzások egységesítéséhez kell, hogy hozzájáruljon és biztosítania kell, hogy ezen a képzési szinten szerzett osztályzatok összehasonlíthatóak legyenek.

A 12. osztály végén a két képzésben (CSPOPE, CT) résztvevők a legtöbb tárgyból egy országosan egységes záróvizsgán vesznek részt. A záró osztályzat az adott tárgyból kapott év végi jegy és a záróvizsga osztályzatának súlyozott átlagából jön ki. A középfokú oktatás eredményes befejezéséhez a választott képzési irány minden tantárgyából megfelelő záró osztályzatokat kell szerezni.

Az érvényes rendszer a képzési minőség ellenőrzésére egy összehasonlító értékelési eljárást is előírnyoz, helyi, regionális és országos szinten, melyet az Oktatási Minisztérium folytat le.

A középfokú oktatás eredményes befejezésekor a *diploma de estudos secundários*-t állítják ki, amelyben a felvett tantárgyak és azok záró osztályzatai kerülnek felsorolásra. A CT-n végzett tanulók ezen kívül egy III szintű (lásd 33 old.) szakmai képzettségi bizonyítványt is kapnak (*diploma de qualificacao profissional*).

Tanulmányi és pályaválasztási tanácsadás

A tanulmányi és pályaválasztási tanácsadás területén az iskolapszichológiai szolgálatok és az iskolai tanácsadó szolgálatok tevékenykednek, a következő feladatkörökkel:

- a tanulmányi és pályaválasztási tanácsadás témakörében információs rendezvények
- tanulmányi kirándulások, szakmai gyakorlatok és más rendezvények tervezése és felügyelete, amelyek a tanulókat a társadalmi környezetükkel és a munka világával megismerteti
- egyéni és csoportos tanácsadás a tanulmányi és pályaválasztási kérdésekben

Ezek a szolgálatok az egyes iskolákban vagy iskolakerületekben található.

A középfokú oktatás folytatásaként az állami oktatási rendszerben kizárólag felsőfokú tanulmányi lehetőségek kínálóznak: egyetemeken vagy politechnikumokon.

A felsőfokú intézményekbe való felvétel a 10./11. és 12. osztályban kapott jegyek és a középfokú oktatás befejezését követő felsőfokú tanulmányi alkalmassági vizsgán (*prova de afericao*) szerzett osztályzatok alapján dől el. Továbbá a felsőfokú intézményekbe az egyes szakokra speciális felvételi vizsgákat kell tenni.

Szakképzőiskolák

A szakképzőiskolák, amelyeket 1989-ben vezettek be, a középiskolai képzések (CSPOPE, CT) lehetséges alternatívái. Ezek feladata, hogy a tanulókat a munkába állásra felkészítse és, hogy az iskola és a munka világa közötti viszonyt erősítse. Fő célja abban áll, hogy a helyben és regionálisan jelentkező képzési igényt az egyes szakmák területén széles képzési kínálattal fedje le. Ezek az iskolák fiatalokat és felnőtteket is oktatnak.

A szakképzőiskolákba való felvételi szakképzési területenként változó, a legtöbb esetben a 9. osztály befejezése a követelmény.

A jelenlegi átmeneti állapotban (a 9 osztályos alapfokú oktatás bevezetésének időszakában) az alapfokú oktatás második szintjét (6 osztályt) befejezettek számára vagy olyanoknak akik, a harmadik szintet nem fejezték be három éves képzéseket is indítanak. Ezek az utolsó három iskolaköteles évnél felelnek meg.

A szakképzőiskolákban a képzés általában három éves. Az iskolaév 40 hetes, heti 30 tanítási órával.

A szakképzőiskolák általános és pénzügyi irányításuk szempontjából függetlenek és maguk döntenek a tanítás szervezés kérdéseiben. Így az osztályok kialakításának kérdéséért is maguk felelősek.

Tanterv

A szakképzőiskolákban szociális, kulturális, tudományos és szakmai/technikai ismereteket és gyakorlati készségeket oktatnak, amelyek a tanuló előtanulmányaitól és az elérendő szakmai végzettségtől függően különböző súlyú. Általában modulokban folyik a tanítás.

A szociális és kulturális tantárgycsoportba három tantárgy tartozik: portugál, egy idegen nyelv és a társadalomba való beilleszkedés. Évente 100 óra, ill. az éves tanítási idő 25 %-a jut ezekre a tantárgyakra.

A tudományos tantárgyak további 25 %-ot jelentenek az éves órakeretből és 2-4 tantárgyat foglalnak magukba, amelyek a különböző szakirányok alapvető ismerveit alapján lettek kiválasztva. Ezeknek a tárgyaknak a követelményszintjét tekintve, meg kell, hogy feleljenek a középfokú követelményekkel, ugyanakkor a szakmai irány speciális célkitűzésének megfelelően - a technikai és szakmai felhasználási területekhez is kapcsolódniuk kell.

A technikai, szakmai és gyakorlati képzés az éves tanítási idő 50 % veszi igénybe és 4-6 tantárgyat tartalmaz, amelyek közül néhány nagyrészt gyakorlati jellegű. A gyakorlati oktatás

vagy a munkahelyi helyzetet érzékeltető iskolai laboratóriumban, vagy iskolai műhelyben folyik, esetleg egy valódi munkahelyi környezetben.

Teljesítményértékelés és bizonyítvány

A szakiskolákban túlnyomórészt folyamatos gyakorlati jellegű teljesítményértékelést alkalmaznak, amelynek az egyes modulokban, modulcsoportokban vagy tantárgyakban elsajátított ismereteket és képességeket kell lemérnie.

Az egyes modulokhoz kapcsolódó értékelésen túl évente négy alkalommal a tanulókat egy minőségi és mennyiségi értékelési eljárásnak vetik alá. Ennek lebonyolítása az osztályértekezlet feladata. Minden iskola maga határozza meg, hogy a tanulók hogyan tudnak ebben az eljárásban legjobban közreműködni.

Azoknak a tanulóknak, akik egy modul egy képzési területén, vagy egy tantárgyban nem felelnek meg a követelményeknek, az iskolakonferencia felzárkóztató órákat kell, hogy biztosítson. Ugyanakkor javasolhatja, hogy a tanuló az adott képzési területet vagy tantárgyat ismétlje meg.

A gyakorlati képzési komponens után a tanuló egy beszámolót készít, amelyben értékeli saját teljesítményét. A felügyelő tanár is elkészíti a saját beszámolóját, amelyben leírja a tanuló teljesítményét a munkakörnyezetben és minőségileg értékeli.

A szakképzőiskolai képzés része egy a szakmai képesítő vizsga, amely egy tantárgyat felölelő projekt formájában kerül lebonyolításra. A vizsga sikeres letételéhez legalább a 10-es osztályzatot el kell érni.

A záró osztályzatot úgy számolják ki, hogy a képesítő vizsga és a többi tantárgy átlagának összegét elosztják kettővel.

Azok a tanulók, akik az összes szociális kulturális és tudományos tantárgyból megfeleleltek, és legfeljebb egy technikai-szakmai tárgyól buktak meg, a középiskolai végzettségről kapnak bizonyítványt (*diploma de estudos secundários*).

Amennyiben a szakmai képesítő vizsga is sikerül, úgy a tanuló szakképesítést igazoló bizonyítványt kap (*certificado de qualificação profissional*).

Művészeti képzés

Művészeti képzésen a középiskolákban, a szakképzőiskolákban és a megfelelő művészeti iskolákban lehet részt venni.

Középiskolák

A középiskolákban három művészeti képzési irányt lehet választani.

Az általánosan művelő képzésben (CSPOPE) a további tanulmányokra felkészítő képzést lehet felvenni, a másik két képzési irányt (formatervezés, művészet és kézműipar) a szakmai

középiskolai képzés (CT) keretében végezhető el. Ez utóbbi két képzési szakirány a középiskolai végzettség mellett III szintű (lásd 33. old.) szakmai bizonyítványt is ad.

Minden ilyen képzés három éves.

Szakképzőiskolák

A szakképzőiskolákban különböző művészeti területek közül lehet választani, pl. grafika, textil, kerámia, ékszerkészítés, divat, film, audiovizuális médiák, tánc, színház és zene.

Ezek a képzések három évesek és a szakképzőiskolákban szereshető bizonyítványokkal egyenértékű végzettséget jelentenek.

Művészeti szakiskolák

Az ilyen iskolákban folyó képzéseknek saját tanterve van. Azoknak a fiataloknak ajánlott ez a képzési forma, akik további művészeti tanulmányokat terveznek vagy közvetlenül ilyen szakmai területen szeretnének elhelyezkedni.

A tánc és zene szakra olyan alapfokú képzést elvégzett fiatalokat vesznek fel, akik megfelelő tapasztalatokkal, képességekkel és tehetséggel rendelkeznek. Művészeti képzéseket a Művészeti Iskolákban, Zenei Iskolákban és -akadémiákon, valamint a Táncművészeti Iskolában indítanak. A képzés az általános középiskolai tanítási anyagának megfelelő.

1993/94-ben képzőművészeti képzéseket a lisszaboni és portói szakiskolákban indítottak.

Statisztikai adatok 1993/94

középiskolai képzések
(kivéve a szakképzőiskolákat)

	állami	magán	összes
tanár*	91 925	9 420	101 345
diák**	485	146	631

* Ebben a számban az alapfokú oktatás második és harmadik szintjén dolgozó tanárok és a nappali és esti képzést vezető tanárok is benne vannak.

** Ebben a számban azok az iskolák is benne vannak, amelyek több szinten is oktatnak, de minden külön oktatási szinten számítjuk őket.

CSPOPE és "felsőfokú tanulmányokat előkészítő képzések" (az oktatási reform előtt a 11. és 12. osztályban választható irány)

	állami	magán	összes
tanuló	291 566	21 117	312 683

CT és "technikai és szakmai oktatás" (az oktatási reform előtt a 11. és 12. osztályban választható irány)

	állami	magán	összes
tanuló	28 216	2 842	31 058

Esti tanfolyamok (ezt a képzési formát folyamatosan leépítik)

	állami	magán	összes
tanuló	62 829	8 603	71 432

Szakképzőiskolák

	állami	magán	összes
tanuló	231	21 931	22 162
tanár	58	5 482	5 540
iskola	3	211	214

Szakképzés

1990-ben a szociális partnerek és a kormány kötött gazdasági és szociális megállapodás elismerte a szakképzés fejlesztésének és serkentésének szükségességét. Ehhez meg kell teremteni azokat a feltételeket, amely a szakképzés általános kiterjesztéséhez és mennyiségi és minőségi fejlesztéséhez szükséges. 1990 és 1993 között ez különösen nagy hangsúlyt kapott.

Az általános és a szakképzés közötti választóvonal egyre kevésbé éles, hiszen mindkettő jelentős szerepet tölt be, mind a közoktatásban mind a továbbképzések területén.

1992-ben a szakképzési rendszerben az Oktatási és a Munkaügyi és Szociális Minisztérium 27 közös rendeletével összesen 80 új szakmát, szakképzési irányt hozott létre a legkülönbözőbb területeken és országrészekben. Cél az új képzési kívánalmaknak való megfelelés, és a fiatalok új irányokba való orientálása.

Szakképzés ipari tanulóként

Az ipari tanulói/tanonc képzés keretében **szakmai képzéseket és szakmára való felkészítéseket** nyújtanak.

Az ipari tanulók képzése (102/84 március 25-ei és 436/88 november 23-ai rendelet) az iskola és a vállalatok együttműködésén alapul. Célja, hogy a fiatalokat bevezesse, integrálja a munka világába, illetve, hogy a munkavállalók képzettségét javítsák.

A ipari tanulói (iskolai és vállalati kombinált) szakképzésben 14-24 éves korukig vehetnek részt a fiatalok, amennyiben a kötelező iskolákból legalább 6 osztályt teljesítettek. Azok a fiatalok, akiket 1987 előtt iskoláztak be és nem fejezték be a kötelező iskolákat szakmai felkészítő tanfolyamokon vehetnek részt.

Az ipari tanulói képzés esetén a fiatalok képzési szerződést kötnek egy elismert és minősített vállalattal, amely kötelezi magát, hogy egy képzési központtal (*centro de formacao*) együttműködve szakképzést biztosít. A vállalatok képzési kapacitását és az ipari tanulók számát a Munkaügyi és Szociális Minisztérium a Foglalkoztatási és Szakképzési Intézettel együtt határozza meg.

A képzések 1-4 évesek és három részből állnak:

- Általános képzés, amely a képzési központokban folyik és a képzési idő 25 %-át jelenti, tantárgyak: portugál, a modern világ, idegen nyelv.
- Szakmai képzés, ami szintén a képzési központokban történik és a képzési idő 40 %-át teszi ki. A tantárgyak szakmánként változóak, egyrészt tudományos alapismeretek, amelyek egyes szakterületekhez szükségesek, valamint szimulált munkahelyzetben gyakorlatok.

- Gyakorlati képzés a vállalatoknál, amely az első évben 10 %, a második évben 25% és a harmadik és negyedik évben 45% a képzés teljes időtartamához képest.

A teljes képzési időszak alatt a tanulókat minden tárgyból folyamatosan értékelni kell. Ez tesztek és vizsgák formájában történik mindhárom képzési területen.

A teljesítmény értékelés az egyes tantárgyakból és részterületekből egy 20-as pontrendszer alapján történik. Egy képzési rész teljesítéséhez legalább 10 pontot kell elérni. Az általános és a szakmai képzési területen egy tantárgyból elegendő a 8 pont elérése is. Minden évben kap a tanuló egy záró osztályzatot, amely az év során a három képzési részen szerzett jegyek átlaga. A következő osztályba való lépéshez mindhárom képzési részt teljesíteni kell. Kivételes és megalapozott esetekben lehetséges az évismétlés.

Azokat a tanulókat akik az utolsó évet is sikeresen teljesítették szakmai minősítő vizsgára küldik.

A teljesítmény értékelés minden része - az egyes területeken szerzett pontok - megtalálhatóak a tanuló bizonyítványában, melyet a vizsgabizottság a végső értékeléskor figyelembe vesz.

A vizsgabizottságokban az adott szakmai területnek legalább három képviselője van jelen: A Foglalkoztatási és Szakképzési Intézet (*IEFP*) képviselője, mint elnök, egy tanár, aki egy iskolai műhelyben vagy egy szakmai elméleti tárgyat tanít, és egy vállalati oktató.

A szakmai minősítő vizsga vizsgabizottságában legalább egy képviselője van az Oktatási Minisztériumnak, egy az IEFP-nek, aki a bizottság elnöke, valamint a szociális partnerek képviselői is helyet kapnak.

A képzés lezárultával az ipari tanuló egy szakmai bizonyítványt, (*Certificado de Aptidao Profissional*) kap, amely nemcsak egy szakképesítést jelent, hanem egyúttal befejezett középiskolai tanulmányként is elismertethető.

Az egyes szakmákra és szakmacsoportokra vonatkozó képzési rendet a Nemzeti Iskolai és Vállalati Szakképzési Bizottság (*Comissao Nacional de Aprendizagem - CNA*) terjeszti elő és az Oktatási és a Munkaügyi és Szociális Minisztérium közös rendeletben fogadja el.

Szakmai felkészítő tanfolyamok

Ezeket a tanfolyamokat a 389/91-es törvényerejű rendelettel vezették be. Egyrészt egy képzési formát jelentenek, amelynek a keretében a kötelező iskolák befejezhetők, másrészt az fent leírt elsődleges szakképzésbe való bekerülés egy lehetséges útját jelentik.

A szakmai felkészítő tanfolyamok 15-21 éves fiatalok számára nyitottak, akik a beiratkozáskor még nem végezték el a kötelező iskolákat, nem látogatnak az Oktatási Minisztérium felügyelet alá tartozó iskolát, és 1987 előtt kerültek beiskolázásra (minden 1987 után beiskolázott tanuló számára - az 1986 október 14-i kerettörvény alapján - rendelkezésre áll a 9 éves kötelező alapfokú iskola).

A szakmai felkészítő tanfolyamok általános (heti 16 óra) és egy speciális szakterületen szakmai képzést (heti 19 óra) biztosítanak, illetve a szakmai képzés keretében gyakorlati képzést is folyik egy munkahelyen (a teljes képzési idő 20%-ának erejéig).

Az általánosan képző tárgyakat állami, magán vagy un. kooperatív iskolák tanárai tanítják. A szakmai képzést megfelelő szakiskolai és üzemi oktatók végzik. A szakmai felkészítő tanfolyamokat állami, magán vagy un. kooperatív intézmények végzik, melyről a résztvevő felek (képzési központok, képzési intézmények, munkaadói és munkavállalói szervezetek, helyi hatóságok, stb.) szerződést kötnek.

A szakmai felkészítő tanfolyamokon is folyamatos az értékelés, de itt ez egy általános minősítő leírás formájában történik - a tanulót "alkalmasnak" vagy "alkalmatlannak" minősítik. A tanfolyam sikeres elvégzéséhez minden általános és szakmai tárgyból "alkalmas" minősítést kell elérni. Azok a tanulók, akik a "még nem alkalmas" minősítést kapják évet ismételhetnek.

Az Európai Unió végzettségi fokozatainak definíciója szerint a portugáliai iskolai és vállalati szakképzéseken a következő végzettségi szintek szerezhetők meg:

végzettség/ bizonyítvány	felvételi feltétel	iskolarendszerben ennek megfelel	időtartam
I (szakmai felkészítő tanfolyam)	az alapfokú képzés első szintjének teljesítése (4 osztály)	az alapfokú képzés második szintje (6 osztály)	1-2 év
II	az alapfokú képzés második szintje (6 osztály)	az alapfokú képzés harmadik szintje (9 osztály)	3 - 4 év
	az alapfokú képzés harmadik szintje (9 osztály)	a középfokú oktatásban modulok elismerése	1-3 év
III	az alapfokú képzés harmadik szintje	középfokú képzés (12 osztály)	3 - 4 év

Az ipari tanulói képzés 27 szakterületen lehetséges: élelmiszeripar, halászat, autóipar, cipőfeldolgozás, kerámia és üvegtechnika, építőipar, parafafeldolgozás, elektrotechnika, elektronika, energiaipar, légkondicionálás, öntészet, bányászat, grafika és papírelőállítás, fafeldolgozás és bútortipar, kohászat és fémkohászat, ékszerkészítés, vegyipar, textilipar, bank és biztosítás, kommunikáció, szálloda és vendéglátóipar és idegenforgalom, számítástechnika, egészségügy, szolgáltatások, közlekedés és minőségellenőrzés.

1992 az ipari tanulók száma 17 901, 1993-ban 20 320 volt.

1991-re a tanulók száma az előző évihez képest 36 %-kal nőtt. Az ipari tanulók többsége a II. szintű képzést teljesített. Ez az arány ugyanakkor 1991-ben a megelőző évi 87 %-ról, 74 %-ra csökkent. A III. szintű képzésekre, melyeket 1991-ben vezettek be, 1992-ben a tanulók 24 %-a iratkozott be (ez a megelőző évben még csak 11% volt). Az I. szintű képzést végzők aránya 1992-ben 3 %, 1991-ben 2 % volt. A sikeresség aránya 88, 3 % volt.

1992-ben az ipari tanulói képzésekben 10 356 oktatót regisztráltak (1991-ben ez 10 006), ezeknek kb. fele a gyakorlati képzést végző üzemekben dolgozó oktató, felügyelő volt.

Az egy oktatóra eső tanulói létszám hagyományosan alacsony. Ez részben a képzési irányok sokszínűségével, részben a multidiszciplináris képzések sajátos jellegével is, és azzal a ténnyel magyarázható, hogy a vállalati gyakorlati képzésben legfőljebb öt tanulóval foglalkozhat egy oktató. Ehhez jön még hozzá, hogy minden országrészben működnek képzések, ezáltal általában külső oktatókat kell alkalmazni, akiknek a szerepe a képzésben csak szórványos és másodlagos jelentőségű. A régiók azonban törekszenek ennek a problémának a feloldására és az oktatói csoportok stabilitásának növelésére.

Szakmai képzési programok

A fenti iskolai és vállalati kombinált szakképzés mellett állami hatóságok és hivatalok felügyeletében a fiatalok szakmai beilleszkedését segítő programokat dolgoztak ki. Ezek az operacionális programok részei voltak (*Programas Operacionais - PO*), melyeket a Munkaügyi és Szakképzési Intézet (*IEFP*) a közösségi támogatási koncepció (az Európai Közösség strukturális alapja) keretében valósított meg. Ezekhez a programokhoz tartoznak a Fiatalok Beilleszkedése a Munka világába (*Programa de insecão de Jovens na Vida Profissional - IJOVIP*) és a Vezető Munkatársak Szakmai képzése és Beilleszkedése (*Programa de Formacao - Integracao de Quadros - FIQ*), amelyeket 1989 áprilisa és 1993 között bonyolítottak le.

1993 április 9-e és 1994 vége között az *IEFP* által támogatott munkaprogramokkal kapcsolatban új rendelkezések (52 / 93) léptek hatályba. Az új rendelkezések a képzéspolitikai megállapodásain nyugszanak, melyek szerint azokat a képzési tevékenységeket kell támogatni, amelyek egy végzettség megszerzését teszik lehetővé és legalább egy évig tartanak.

Az új képzési tevékenységek célja, hogy a fiatalokat és a vezető munkatársakat a szakmai képzés által hatékonyabban készítsék fel a munka világára és, hogy a munkaadók számára a képzetesebb munkaerő kínálatát javítsák.

Ezek a tevékenységek a következő célcsoportokra irányulnak:

- fiatal munkanélküliek 18 és 25 év között, akiket a munkaügyi központokban regisztráltak és legalább a kötelező iskolákat elvégezték és az adott időszakban nem járnak iskolába (kivéve az esti tanfolyamokat),
- 25 év alatti fiatalok, akiket a munkaügyi központokban regisztrálták és egy (egyetemi vagy azonos szintű) felsőfokú végzettséggel rendelkeznek vagy egy technikai-szakmai képzést teljesítettek ill. befejezték a 12 évfolyamos iskolákat.

Az egy éves képzési programok munkahelyi környezetben (üzemek, állami és magán intézmények, szakmai szövetségek) nyújtanak szakmai képzést és két részből állnak:

- 90 nap általános elméleti oktatás és szakmai képzés, napi 6 órában
- 150 nap gyakorlati képzés, napi 7 órában.

Állami, magán és "kooperatív" intézmények és üzemek, amelyek szeretnék tanulókat felvenni és alkalmazni, és az ehhez szükséges helységeik biztosítottak, az IEFP-nél nyújthatnak be kérelmet, hogy képzési üzemként bejegyezzék őket.

A tanuló és a képzési üzem között egy szokványos képzési szerződés születik, amely a felek viszonyát szabályozza. A tanulók képzési tervét csak akkor készítik el, amikor az IEFP és a képzési üzem megkötötte az együttműködési szerződést.

Az IEFP a tanulónak havonta képzési támogatást és adott esetben szállás és utazási támogatást biztosít.

A képzési programok keretében továbbá a következő területeken kínálnak képzéseket fiataloknak: mezőgazdaság, halászat, ipar, turizmus, egészségügy, szolgáltatások (bank és biztosítási terület).

Az új foglalkoztatási- és képzési program stratégiai pontjait az 1994-99-es időszakra a jelenlegi helyzet és a jövőbeli munkaerőpiaci fejlődés figyelembevételével határozták meg. Egy fontos cél lesz a fiataloknak szóló szakmai képzési kínálat szélesítése és továbbfejlesztése, egyrészt hosszú távú képzési folyamatok minősítése keretében, másrészt a munkába lépés előtti legalább egy éves, rövid képzési programokkal, valamint fiataloknak szóló foglalkoztatási programokkal.

Az ipari tanuló képzés új törvényi szabályozása

Az 1996 októberben változtatott ipari tanulói szabályozás (1996 10. 25-ei 205/96-os törvényerejű rendelet) révén a nevelés és képzés együttműködését erősebben kell hangsúlyozni, és az üzemen belüli képzést erősíteni kell, hogy a kiképzett ipari tanulók elhelyezkedését javítsák.

Az iskolaköteles kort már betöltött fiatalok számára a rendelet előírnyoz egy többirányú képzési lehetőségét, amely részükre egy szakmai képzettséget ad és iskolai végzettséget is biztosít.

A tanfolyamok tartalmaznak - a kívánt szakmai terület és végzettségi foktól függően - szociokulturális, tudomány-technikai valamint gyakorlati képzési komponenseket, és elméleti és gyakorlati részből állnak. A gyakorlati képzésnek egy vállalati helyszínen, az egész képzésre kiterjedően és a teljes képzési idő maximálisan 50 %- ában kell történni.

Az ipari tanulói képzés a következőket foglalja magában:

- Orientációs tanfolyamok az I. fokon. Ezek a tanfolyamok a kötelező iskolát be nem fejezett fiatalokat célozzák meg, akik a felmérő teszt alapján még nem vehetnek részt a szakképzési tanfolyamon. Ezek 600 - 800 tanítási órából állnak és I. szintű szakképzési bizonyítványt adnak, ez a II. szintű tanfolyamokon való részvételre jogosít.

- II. szintű szakképzési tanfolyamok. A tanfolyamok modulokból épülnek föl. Az iskolai végzettség nélküli fiataloknak a képzés 1800- 4500 órás. A 9 kötelező osztályt befejezett fiataloknak a képzés csak 1500-1800 órás. A tanfolyamok II. szintű szakképzettségről szóló bizonyítványt adnak.

- III. szintű szakképzési tanfolyamok. Ezek a tanfolyamok a 9 kötelező osztályt teljesítő fiataloknak szólnak (modulokból álló kb. 4500 órás képzések). Ugyanez a tanfolyam szakképzetség nélküli középiskolai végzettségűeknek csak 1500- 1800 órás. A tanfolyamok III. szintű szakképzettségről szóló bizonyítványt adnak.

- Továbbképző szakmai tanfolyamok. A III. szintű szakmai végzettséggel rendelkező fiataloknak szólnak ezek a tanfolyamok. Céljuk a szakmai specializáció vagy a továbbképzés, a tanfolyamok bizonyítványt adnak. A tanfolyamok az ipari tanulói képzés egy koordináló intézménye, egy iskola és egy vállalat vagy más gazdasági intézmény közötti megállapodás révén indulhatnak.

Felsőoktatás

Felsőfokú intézmények Portugáliában - térkép

Bevezetés

A következő leírás az általános tájékozódást szolgálja, a portugál felsőfokú tanulmányi lehetőségekről és feltételekről, és gyakorlati útmutatásokat kíván adni erről a kérdésről olyanoknak, akik hosszabb vagy rövidebb ideig Portugáliában szándékoznak élni.

Aki portugál felsőfokú képzést forgat a fejében, fel kell hogy mérje, hogy az ő felvétele egy hazai felsőfokú intézménybe a portugál egyetemi tanulmányokra is feljogosítja-e.

A portugáliai tanulmányok iránt érdeklődők győződjenek meg róla, hogy választott szakterületükön az egyetem vagy a főiskola megfelelő képzési programokat kínál-e, hogy nyelvismeretük elégséges-e, ahhoz, hogy a külföldi tanulmányok hasznosan teljenek el. Ugyanakkor át kell gondolniuk, hogy hogyan tudják a külföldi tartózkodást finanszírozni. Ez a leírás ezen kérdések megválaszolásában kíván segítséget nyújtani.

Aki portugáliai részképzés iránt érdeklődik időben szerezzék meg a portugáliai tanulmányokról szóló információkat. Tanácsos először a portugál nagykövetséghez fordulni, vagy az Oktatási Minisztériumtól - *Departamento do Ensino Superior* - írásos információkat kérni a portugáliai felsőfokú tanulmányokkal kapcsolatban. Olyan egyetemek, akik portugál cserekapcsolatokkal rendelkeznek szintén értékes információkat nyújthatnak.

Amennyiben eldől, hogy melyik intézményben kíván valaki tanulni, feltétlenül az adott főiskolához, vagy egyetemhez kell fordulni, hogy kezdet kezdetétől részletes tájékoztatást kapjon a tanulmányok tartalmi és szervezési kérdéseiről, valamint határidőkről, beiratkozási feltételekről, stb. Ez elsősorban az egyetemeket érinti, amelyek széleskörű autonómiájuknak köszönhetően nagyon különböző feltételeket szabhatnak. Sok portugál felsőfokú intézményben működnek olyan irodák (*Gabinete de Relacoes Internacionais*), ahonnan a külföldi diákok - angolul is - kaphatnak információkat.

Portugáliai tanulmányok időpontja

Rövidebb tanulmányokat akkor érdemes Portugáliában kezdeni, amikor a diáknak már van rálátása szakterületére, kb. a 3. félév után. Még ajánlatosabb később, vagy akár a diploma megszerzése után Portugáliában tanulmányokat folytatni.

Vizsgák és a német előtanulmányok elismertetése

(általános leírás ez különbözik a magyar rendszertől - 12 soros leírás)

A felsőfokú végzettségek elismertetését az Akadémiai Végzettségek Elismertetése Információs Központ (*Centro de Informação de Reconhecimento Académico de Diplomas* -

CIRAD) vagy az Oktatási Minisztérium megfelelő osztályán (*Departamento do Ensino Superior*) lehet intézni.

A felsőfokú előtanulmányokat, korábban felvett kurzusok elismertetését azzal a felsőfokú oktatási intézménnyel érdemes tisztázni, ahol a diák tanulmányait folytatni kívánja. Ezért már legalább egy évvel a tanulmányok megkezdése előtt érdemes az intézményt írásban megkeresni.

A portugáliai tanulmányok és vizsgák elismerése Németországban

8 sor: a német viszonyokat írja le, ott nincs ezzel kapcsolatos egységes rendszer - az adott egyetem, munkaadó, stb. dönt a tanulmányok, szakmai gyakorlatok elismeréséről.

Halasztás vagy kiiratkozás

A külföldi tanulmányok idejére ajánlatos halasztást kérni, nem javasoljuk a kiiratkozást, mert ezzel a tanulmányok otthoni folytatása veszélybe kerülhet, illetve a biztosítási jogviszony megszakad.

A korábbi tanulmányok folytatása portugáliai tanulmányok után

A német rendszer leírása - nincs általános szabályozás, az adott felsőfokú intézmény, karán, szakán érdemes ezt a tanulmányok előtt tisztázni, hogy milyen feltételekkel folytathatók a tanulmányok, a kinti eredmények, hogyan ismertethetők el,

A felsőoktatás rendszere

Az 1985-ös oktatásügyi kerettörvény (*Lei de Bases do Sistema Educativo*) szerint a felsőoktatás körébe tartozik Portugáliában az egyetemi és a politechnikumi (*Ensino Universitário e Ensino Politécnico*) képzés. Mind az egyetemi, mind a politechnikumi képzési szinten vannak állami és magán intézmények.

Az egyetemi képzés olyan szakmákra készít fel, amelyek tudományos felismerések és módszerek ismeretét feltételezi. Feladata, hogy a kutatást, az innovatív és analitikus gondolkodást támogassa. A politechnikumi képzés lényegében egy szakspecifikus képzést közvetít főiskolai szinten, amely elsősorban az alkalmazott tudományra támaszkodik és gyakorlati szakmákra irányul. A politechnikumok általában erősen kötődnek a helyi adottságokhoz; így például az adott régió szociális, gazdasági és mezőgazdasági fejlettsége befolyásolja a tanulmányok tartalmát.

Bár az *Ensino Universitário* és az *Ensino Politécnico* két teljesen különböző képzési forma, a váltás egyik intézményből a másikba lehetséges. Ilyen esetekben a már teljesített órákat és vizsgákat is el lehet ismertetni. Ebben a kérdésben a fogadó intézmény dönt. Azonos a szabályozás az állami és magán intézmények közötti váltáskor is.

Egyetemek

Universidade-nak nevezik Portugáliában az egyetemi felsőoktatás szervezeti alapegységét, amely *Escolas, Faculdades, Departamentos, Institutos* és/vagy hasonló alegységekből áll.

Portugáliában jelenleg 14 állami egyetem működik, valamint az *Universidade Aberta* (1988 óta), amely távoktatást végez. Az *Universidade de Lisboa*-t 1288-ban alapították, ez a legrégebbi portugáliai egyetem. Utána 2 évvel alapították az *Universidade de Coimbra*-t (1290). Az *Universidade de Porto* és a *Universidade Técnica de Lisboa* csak ebben az évszázadban jött létre (1911 ill. 1930). A hetvenes években aztán további 9 egyetemet alapítottak, hogy a decentralizációt erősítsék és, hogy minden régió fejlődését elősegítsék. Az *Universidade do Algarve* egy különleges helyzetet tölt be, mivel egyetemi és politechnikumi részlege is van. Továbbá a 14 állami egyetemhez tartozik az *Instituto Superior de Ciências do Trabalho e da Empresa*, amely jogilag sem az egyetemi, sem a politechnikumi felsőoktatásba nem tartozik, de egyetemi szintű képzéseket és végzettségeket ad.

Itt kell megemlíteni, hogy az egykori három állami képzőművészeti és formatervezési főiskolát (Lisszabon, Porto és Madeira) 1993-ban a *Universidade de Lisboa*-ba, az *Universidade Do Porto*-ba ill. az *Universidade da Madeira*-ba integrálták, mint *Faculdade, Escola Superior* ill. *Instituto Superior*-t. A következő területeken folynak itt képzések: szobrászat, festészet, kommunikációsdesign, termékdesign, és formatervezés/grafikai ábrázolás.

A magán fenntartású egyetemekhez tartoznak az *Universidade Católica Portuguesa* (ennek Lisszabonban, Portóban, Viseuban, Funchalban, Figueriar da Fozban és Leiriában vannak fakultásai és részlegei), amelyet 1971-ben a Vatikánnal kötött konkordátummal hoztak létre. További négy magán egyetem működik, ebből három Lisszabonban és egy Portóban.

Politechnikumok (Institutos Politécnicos)

1979-ben kezdték Portugáliában az *Escolas Politécnicas*-ok létrehozását és a már meglévő intézmények fokozatos integrálását a politechnikumi képzésekbe. 1985/86-os évben hirdettek meg aztán először politechnikumi képzéseket. 1991/92-ben 72 állami *Escolas Politécnicas* működött, amelyek 13 *Institutos Politécnicos*-ba kerültek összevonásra és mindegyik az Oktatási Minisztérium felügyelete alá tartozik. A Faro-i tartományi körzetben az *Escolas Politécnicas* az *Universidade do Algarve*-hoz tartozik.

Az *Escolas Politécnicas*-ok felsőfokú intézmények, amelyek általában egy szakirányt oktatnak. Többek között a következő szakirányok léteznek: Mezőgazdaság (*Escolas Superiores Agrárias*), Neveléstudomány (*Escolas Superiores de Educação*), Technológia és Management (*Escolas Superiores de Tecnologia e Gestão*), Számvitel és Igazgatástudomány (*Escolas Superiores de Contabilidade e Administração*), Mérnöki tudományok (*Escolas Superiores de Engenharia*), Beteg gondozás (*Escolas Superiores de Enfermagem*), Kommunikáció (*Escolas Superiores de Comunicação Social*), Zene/Tánc/Színház (*Escolas Superiores de Música/Dança/Teatro*).

Más felsőoktatási intézmények

Portugáliában a felsőoktatás harmadik területéhez tartozik nagy számú olyan magán és állami felsőoktatási intézmény, amelyek különböző szakirányokban nyújtanak képzést, ilyenek többek között: társadalomtudományok, művészeti tudományok, jogtudomány, képzőművészet, építészet és várostervezés, matematika és informatika, mérnöki tudományok, turisztika, szállodaipar és beteggondozás. Ezekről az intézményekről információt, címeket az Oktatási Minisztériumnál (*Departamento do Ensino Superior*) ill. az "*Orientár para o Ensino Superior*" című kiadványból lehet kapni.

Felsőfokú tanulmányok és egyetemi élet Portugáliában

Tanév

Mivel Portugáliában a felsőfokú intézmények a tanév kezdetét és végét maguk határozzák meg, érdemes annál az intézménynél érdeklődni a pontos időpontokról, ahol a tanulmányokat meg kívánjuk kezdeni. Általában október 1-el kezdődik a szorgalmi időszak és június 30-ig tart, a vizsgák február és június/július hónapban vannak. A nyári szünet kb. két hónapos (augusztus, szeptember), rövidebb szünetek vannak karácsony és húsvét táján. A választott szaktól függően a tanulmányi időszak évfolyamokra (elsősorban a művészeti tanulmányok esetén) vagy szemeszterekre oszlik. Egy szemeszter 15-16 hetes, a tanítási órák (előadások, szemináriumok, gyakorlatok és tutoriumok) átlagosan heti 25-32 órát jelentenek

A tanulmányi rendszer (a tanulmányok felépítése, szerzhető fokozatok)

Egyetemek

Az egyetemeken a *Grade Licenciatura*, *Mestrado* és *Doutoramento* cím/végzettség szerzhető meg. A *Licenciatura* az első akadémiai szint, amelyet az egyetemeken egy 4-6 éves tanulmány után lehet megszerezni. A *Mestrado* címet további 1-2 éves tanulmányokkal és egy tudományos munka (*Dissertação*) elkészítésével és megvédésével lehet elérni.

A doktori cím (*Doutoramento*) eléréséhez nem kell egy speciális képzésen részt venni, de bizonyos tanulmányokat és egy disszertációt (*Dissertação*) megkövetelnek. A disszertáció is, mint a *Mestrado* egy tudományos munka, de a doktori címhez egy magasabb tudományos szintet kell elérni. A *Doutoramento*-t bölcsészet esetén 4-6 éves tanulmányok, technikai szakterületen 3-4 év után lehet megszerezni. Doktoroknak, akik tanítanak vagy kutatnak az egyetemeken megvan a lehetősége, hogy az *Agregação*-t megszerezzék. Ennek feltétele egy sor szakmai vizsga letétele.

A lisszaboni, portói és madeirai egyetem képzőművészeti és formatervezési szakain a három éves tanulmányok után a *Diploma do Ciclo Básico*-t kapják a diákok. Ez a végzettség a szakmai és akadémiai pályafutás szempontjából a *Bacharelato*-nak felel meg. További két év után a *Diploma do Ciclo Especial* szerzhető meg, amely a *Licenciatura*-nak felel meg.

A megfelelő egyetemeken lehet érdeklődni az egyes szakterületeken lehetséges diploma utáni tanulmányi lehetőségekről, rövidített szakmai képzésekről.

Institutos Politécnicos (Politechnikumok)

A politechnikumokon a *Bacharelato* és a *Diploma de Estudos Superiores Especializados* fokozat szerezhető meg. A *Bacharelato* egy átlagos három éves tanulmányi idő után kapható meg. További két év után a *Diploma de Estudos Superiores Especializados* (egy speciális területen szerzett diploma) cím nyerhető el, ami a szakmai és akadémiai pályafutás szempontjából a *Licenciatura* végzettségnek felel meg.

Hallgatói szervezetek, önkormányzatok

A legtöbb felsőfokú intézményben működnek hallgatói önkormányzatok (*Associações de Estudantes*), amelyeket az intézmény és az állam finanszíroz. Fő feladatuk a hallgatói érdekek képviselése. Ezen kívül támogatnak kulturális, politikai, szociális és sport rendezvényeket a főiskolákon. De információ szolgáltatással is foglalkoznak pl. szálláslehetőségekről.

A Szociális Szolgálatok (*Serviços Sociais*) amelyek a főiskolákon működnek a hallgatók élet és tanulmányi körülményeinek javításán dolgoznak. Működtetnek menzákat, kávézókat, egyes helyeken boltokat és szükség esetén szerény összegért jogi tanácsadást tudnak biztosítani.

Felvételi feltételek a felsőoktatásba

Feltételek és korlátozások

A portugál állami felsőoktatásba való felvétel a tanulói keretszámtól függ és egy országos felvételi/pályázási rendszeren (*Concurso nacional*) keresztül történik, amelyben mind a portugál, mind a külföldi diákok részt vesznek. A tanulói keretszámot minden évben újra meghatározzák. Az egyetemek maguk határozzák meg, a politechnikumokon az Oktatási Minisztérium adja meg a létszámot.

Az állami felsőoktatásba való bekerülés általános feltételekhez (egy a portugál középiskolai végzettségnek megfelelő bizonyítvány, részvétel az általános felvételi vizsgán) és speciális szakonként különböző feltételekhez van kötve, amelyeknek a felvételizőnek meg kell felelnie.

Az általános felvételi vizsga célja (*Prova de Aferição*), hogy a felvételiző intellektuális szintjét, a portugál nyelvismeretét megértés és kifejezőkészség terén, valamint általános műveltségét mérje. Továbbá a felvételizőnek a kívánt szakra való alkalmasságát kell bizonyítania a speciális felvételin. Az egyes szakokra való felvételi egyes középiskolai tárgyakból szerzett bizonyítványhoz esetleg az utolsó három év osztályzataihoz lehet kötve. Aki erről nem tud igazolást hozni, annak kiegészítő szaktárgyi felvételit kell tennie. A sport szakhoz fizikai alkalmasság, a zenei és színművészeti tanulmányokhoz megfelelő tehetség szükséges.

A magán főiskolákra való felvételre az állami intézményekbe való bekerülés általános feltételei érvényesek. Az *Universidade Católica Portuguesa*-n megvan arra lehetőség arra, hogy már tizenegy iskolaév után, egy egyetemen belüli felvételi letételét követően az egyetemi tanulmányokat egy "előkészítő évvel" kezdhesse a diák. További információkat egyéb szükséges igazolásokról a kiválasztott intézmény ad.

A legtöbb külföldi diák Portugáliában vagy portugál nyelvtanfolyamra jár, vagy csereprogramok keretében tanul (pl. ERASMUS). Az ezeken a programokon való részvételtől az ösztöndíjat nyújtó szervezet ad.

Nyelvismeret

Minden egyetemi és politechnikumi tanulmányhoz szükséges a portugál nyelv ismerete, mivel minden óra portugálul folyik. Mint már említettük az általános felvételi keretében mérik a felvételiző nyelvtudását is. Ez egyébként a speciális felvételikhez is szükséges. Akik magasabb évfolyamban kezdik a tanulást, mert otthoni éveiket elismerték (részképzés), azoktól nem minden főiskolán követelnek meg nyelvizsgát.

Nagyobb egyetemi városokban nyelviskolák nyelvtanfolyamokat tartanak. Ezen kívül egyes főiskolák nyári és évközi tanfolyamokat indítanak portugál nyelv és kultúra témában. Bővebb felvilágosítást ezekről a tanfolyamokról az *Instituto Camões* ad.

Felvételi és beiratkozás

Minden külföldi diáknak (teljes vagy részképzésen résztvevők), aki szeretne az általános felvételi eljáráson megfelelni, először az otthoni felvételijének vagy más bizonyítványainak, diplomáinak vagy egyetemi tanulmányi teljesítményeinek egyezőként való elfogadását vagy elismertetését kell kérelmeznie. Egy külföldi bizonyítvány egyezőként való elfogadása biztosított, amennyiben a portugál felsőoktatásban a megfelelő szakterületen azonos célú, tárgyú és fokú szak van. Ennek engedélyezése azonban az illetékes hivatal által előírt vizsgától függővé tehető.

Egy külföldi felsősokú bizonyítvány elismertetése akkor lehetséges, ha

- a portugál felsőoktatásban azonos szakterületen nincs megegyező szakmai fokozat vagy, ha
- a képzés különbsége és nem a szakmai fokozat közötti különbség miatt nem engedélyezték az egyezőként való elfogadást.

Felsőfokú tanulmányok kezdése

Aki Portugáliában szándékozik felsőfokú tanulmányokat kezdeni, annak időben - lehetőleg még az utolsó iskolaév alatt - a *Departamento do Ensino Secundário*-nál kell érdeklődni a felvétellel kapcsolatos részletekről.

A felvételizőknek először a felsőfokú felvételre jogosító bizonyítványaik elismertetését kell az Oktatási Minisztériumnál (*Departamento do Ensino Secundário*) kérvényezniük. Ehhez a bizonyítvány hitelesített fordítását kell benyújtani. Amennyiben az engedélyt kiadják, úgy az illető részt vehet az országos felvételi eljárásban (*Concurso nacional*).

A felvételi kérelmet az Oktatási Minisztériumhoz (*Departamento do Ensino Superior Núcleo de Acesso*) kell beadni - a fenti engedélyjel együtt - , ahol a felvételi formanyomtatványok is beszerezhetőek.

Részképzés

Aki már egy-két szemesztert tanult Portugálián kívül, annak az adott év február/márciusa folyamán annál az intézménynél kell jelentkeznie, ahol a részképzésben kíván részt venni. A tanulmányi és vizsgateljesítmények elfogadása (egyezőként való elfogadása, elismertetése) egyedül az adott főiskola jogkörébe tartozik.

A beiratkozás (*Inscrição*) általában a tanév kezdete utáni első hetekben van. Az adott intézmény tanrendje (*Guia*) tartalmazza a pontos beiratkozási időpontot és az ahhoz szükséges iratok felsorolását. Általában útlevelel vagy személyi igazolvány, születési anyakönyvi kivonat, orvosi igazolás, a tanulmányok finanszírozhatóságát igazoló papír és két útlevelekép szükséges. A beiratkozással kapcsolatos kérdésekre az adott intézmény *Gabinete de Relações Internacionais*-ában tudnak választ adni.

Tandíj

Az új törvényi szabályozás alapján a portugál felsőoktatásban pár éve tandíjat kell fizetni. Az éves tandíj jelenleg az állami egyetemeken kb. 80 000 ESC, azaz az egy diákra eső éves valódi költségek 20-25%-a. A politechnikumokban kb. 72 000 ESC az éves tandíj. A magán főiskolákon havonta kb. 30 000 ESC-t kell fizetni.

A beiratkozás és a tantárgyak felvételéért további, jelképes összegeket kérhetnek.

Coimbra - élő történelem

☞ Heidemarie Blankenstein

A coimbrai egyetem a világ legrégebbi egyetemei közé tartozik. Történelmében a haladás és a stagnálás gyakran váltotta egymást. Ma az egyetem a válogatott értelmiségiek gyűjtőhelye.

A portugál Coimbra bizonyára a csendes történései közé tartozik a világnak. Hangtalanul vonul át a városon a Rio Mondego, némán állnak a katedrálisok a domboldalon. A kívülálló nem sejtheti rögtön azokat a viharokat, amelyek valaha itt dúltak. Fesztelenül siklik át tekintete az idilli városkép fölött és azt hiszi, hogy itt a béke titka van elrejtve. A legmagasabb dombon - a többi településrészt onnét fentről dacosan uralja az erőd, - trónol Coimbra egyeteme: az ősök nagy változásainak sűrített lenyomata. Bologna, Párizs és Salamanca mellett ez a legrégebbi egyetem, amely a korai középkorból megmaradt. Portugália függetlensége és világhatalmi törekvése miatt már akkor fontossá vált egy egyetem.

De már az 1290-es alapítása után elkezdődött a belpolitikai viszály Lisszabon és Coimbra között. Dionísius (Dinis) király, aki Portugália egyetemét Lisszabonban az udvar közelébe tervezte, nemsokára indítva érezte magát arra, hogy az egyetemet vidékre, Coimbrába telepítse. Ott már akkor jóval nyitottabb volt a lakosság, mint a fővárosban, mivel a coimbraiak nem irigyelték a látszólag tétlen egyetemi emberek kivételes privilégiumait. Ez a székhely körüli huzavona addig tartott, amíg az egyetem végleges helyét 1537-ben el nem nyerte a coimbrai királyi palotában, messze fönt a város felett. Valószínűleg minden akkor "engedélyezett" tudományt tanítottak itt: geometriát, asztronómiát, orvoslást, nyelvtant és logikát, polgári és kánon jogot. A teológiai tanulmányok továbbra is a kolostoriskolák privilégiuma maradtak.

A bolognai egyetem példájára a coimbrai egyetem is autonóm és különleges jogokkal felruházott testületi alapszabályt kapott. Ehhez tartozott, hogy az egyetemi diákok maguk választhatták professzoraikat és rektoraikat. A kollégiumi hálózat jelentette a szállás, a segítségnyújtás és a tanítás helyszínét. Nagyon jelentős volt a "Coimbrai iskolá"-nak is nevezett művészeti kollégium. A keresztény humanizmus szellemében, a tudós társaság sok fontos iratot jelentetett meg, amelyeket még Montaigne is dicsért. Nemzetközi rangot szerzett az egyetem európai tudósok meghívásával és a tengeren túli felfedezések vonzereje révén. Ezt a fantasztikus kezdeti fejlődést azonban igen szürke évek követték. Bár Portugáliának a 13. századtól kezdve változatlanok voltak határai, de az ország mindig különböző nem kívánt függőségi helyzetekbe került, amelyek összességében a nemzeti tanácstalanság érzését hagyták hátra.

A hatalmas spanyol szomszéd nemcsak hogy elpusztította Portugáliát három háború során, de 1668-ig megszállva is tartotta az országot. Ezzel a "szent" inkvizíció fenyegetésének ajtó ablak nyitva állt. Pusztító haragjától a kis ország sem maradt megóvva. Számptalan professzor és diák, akiket Coimbrában mint újítót, mint lutheránust megvádoltak áldozatául esett. Visszatekintve elmondhatjuk, hogy az évtizedes dogmatikai függőség a jezsuita rendtől Coimbra számára a hanyatlást jelentette. Ebben a leáldozó korszakban fejlődtek ki a még máig is gyakorolt diák tradíciók: a fakultációs szalagok évenkénti elégetése "*Queima das*

"Fitas" és a romantikus coimbrai szerenád, a "Fado", melyek az egykori politikai intervenciót jelképezték.

A középkori reform jele a könyvtár

A tudatosodás nehéz folyamata V. Jánossal (Jóãos) kezdődött. 1730-ban ő próbálta bevezetni az első reformokat. Kudarcot vallott. De az egyetem neki köszönheti a világ egyik legszebb könyvtárát. A csodálatos klasszicista épület ma háromezer kéziratot és több mint kétszáz ösnyomatot őriz. Igazi oktatási reformhoz Marques de Pombal politikai eltökéltségére volt szükség, aki, József király kancellárja volt. Pombal ki merte utasítani az országból a jezsuitákat, s ezzel a természettudományokat - korábban csak árnylétben vegetáltak- az abszolutizmus felvilágosult tudásanyagával egy szintre tudta hozni. Az orvostanhallgatóknak bevezette az anatómiát, megnyitotta a matematika, a kémia fakultásokat és a híres botanikai kert is helyet kapott.

A következő idők reformjaival kapcsolatban az 1911-es, a köztársaság kikiáltása utáni évet kell megemlíteni. A filozófiai fakultás elindításával együtt alapította a Berlinből származó tudós Carolina Michaelis de Vasconcelos a Germanisztikai Intézetet - amely a maga nemében a legrégebbi. Ezen kívül a tudományos anyagot a legújabb szintre emelték, a tanterveket alapvetően megváltoztatták és a tanító személyzet számát növelték. 1911-ben nyitotta meg Coimbra mellett a lisszaboni és portói egyetem a kapuit. Mindegyik egy bizonyos adminisztratív és pénzügyi önállóságot kapott. Az ösztöndíj rendszer révén szegényebbek is tudtak tanulni - a kulturális forradalom egy formáját jelentette ez. De az első világháború forrágában és a köztársaság megrokkolásával ezek a reformok is gyorsan elhaltak. A fiatal demokrácia 1926-ban végleg át kellett, hogy adja a helyet a diktatúrának, a *Estado Novi*-nak. António de Oliveira Salazar, aki Coimbrában rendes gazdasági professzor volt "saját" tanszékét az uralom eszközévé kívánta tenni. Ez nem volt egyszerű feladat, mert a tanszék igencsak tisztában volt saját autonómiájával. Az első világháborút megszenvedett generációnak sikerült az erősen kormányellenes mozgalmat, a *Associação Academica de Coimbra*-t, egy régi, 1887-es demokratikus intézményt újraéleszteni. Ez az *Associação* áll az 1962 és '69 közötti diákmozgalmak mögött. Természetesen nem tudták Salzar építészeti örületét megakadályozni. Az egységes felső város nagy részei tüntek el hatalmas kétes ízlésű és elhibázott célú épületei miatt. 1969 április 17-én történt, amikor az egyik ilyen monumentális építmény, a matematika tanszék, avatása folyt. Az egész kormány, a város előkelőségei, professzorok és rektorok jelentek meg, és helyet foglaltak talárjaikban az egyetem dísztermében. Az egyetemi zenekar, "Charmela" már játszott, amikor a díszbeszédet következtek volna. Hirtelen egy diákképviselő szakította meg az ünnepélyt és szót kért. E szörnyű tettel be is fejeződött a ceremónia. A lisszaboni urak erre a sértésre azonnal elhagyták a dísztermet és több száz fiatalot letartóztattak. Coimbra lakossága szrájkokkal fejezte ki szolidaritását egyetemistáival. Abban az évben nem voltak vizsgák az egyetemen.

Történelmének ilyen tűzpróbái által Coimbra nem vált Európa perifériájává, hanem a válogatott értelmiségiek gyűjtőhelye lett. Egykori demokratikus szellemével ma ismét dicsekedhet az egyetem. Ma már senkit sem lehet azért letartóztatni, mert ellenvéleményének pl. a tandíjak emelése miatt, hangot ad. Minden diák hordhatja az előadásokon a fekete egyenruhát, a *cape e batina*-t. A diákok régi együttélési szokásait, szállásmódját alkalmazzák Coimbrában. E szerint egy kis csoport bérel egy házat, "a maguk módján" rendbe hozzák és alkalmazznak egy szakácsnőt. Ezeknek az un. *Repúblicas*-oknak, ma 25 ilyen működik,

szigorú, ám mulatságos szabálygyűjteménye, *praxe* van. Ez gondoskodik egy fajta akadémiai önkontrolról, amitől a *caloiros* (rókák) sokat szenvednek - ebben a fej lekopasztása az egyik legenyhébb büntetés.

Az Európához való csatlakozás minden nehézség nélkül sikerült

Hét fakultás 20 000 diák, 1 300 docens jelenti a kereken 50 000 lakosú város magját. Az egyetemi városrész a 80-as években a klinikák, a csillagvizsgáló és a sporttelep városon kívüli felépítésével nagyot bővült. Még az európai programokba (Erasmus, Tempus és Lingua) való bekapcsolódás előtt, 1985-ben alakult meg a Coimbra-csoport, Európa 30 nagy hagyományú egyetemének összefogásával. Céljuk az akadémiai és kulturális kapcsolat megteremtése Latin-Amerikával és Európa etnikai nyelvi kisebbségeivel. A Coimbra-csoport kezdeményezésére 15 dél-amerikai egyetemen alakultak *Circulos Europeos*-ok.

Ha valakinek sikerül Coimbrában tanulni, azt hamarosan tapasztalhatja, hogy igen vakmerő és szórakoztató emberek közé került, akik a dogmatizmus minden formája ellen fellázadnak. A 800 külföldi diákból 1993/94-ben 550-en Brazíliából és a volt gyarmatokról érkeztek. 250 európai diákot a híres európai programok hoztak Coimbrába. A hagyományos vizsgazáróünnepen, a híres "*Queima das Fitas*"-on, ahol egy hatalmas éjjeli edényben a fakultások szalagjait elégetik, aki csak teheti mindenki részt vesz. Májusban egy hétig a város egyáltalán nem csenden, boldogan rúg ki ilyenkor a hámból. Amikor senki nem dolgozik, akkor lehet tudni igazán: A mai Coimbra tele van intellektuális életerővel és színes diákélet tölti be.

Benyomások az egyetemi tanulmányokról és a munkaerőpiacról

(...)

Csak Lisszabonban három állami és sok magán egyetem valamint egy katolikus főiskola működik. A legnagyobb egyeteme a fővárosnak, az *Universidade de Lisboa*, saját campussal és kb. 19 000 diákkal. A diákok "*licenciatura*"-val fejezik be a 4-6 éves tanulmányokat, de e mellett több szakon további tanulmányokat is folytathatnak a "*mestre*" vagy a "*doutor*" cím megszerzéséért.

A legkisebb állami egyetem, az *Universidade Nova de Lisboa* pl. közgazdasági területen kínál posztgraduális képzéseket (*Mestrado em Gestão de Empresas*). Itt tanít Rita Campos e Cunha személygazdaságtant és vezeti egyidejűleg a végzetek pályaorientációs irodáját. Mint elmondta: a jogi-, szociális- és bölcsész piac igen telített, az orvosoké kb. kiegyenlített. Mérnök végzettségűek igen keresettek, a közgazdasági végzettségűeknél az elhelyezkedési esélyek erősen függenek a diplomát adó intézménytől. "A mi végzőseinknek mostanában alig van nehézsége az elhelyezkedéssel, bár a bankok a közgazdászok több mint 60 %-át "*licenciatura*" végzettséggel veszik fel" tájékoztat a közgazdász asszony. A kezdő fizetések ma Portugáliában (kb. netto 1 100 DM) nem mondhatók kiemelkedőnek, bár *Mestrado*-végzettségűek, életkortól, szakmai tapasztalattól és beosztástól függően a dupláját, tripláját is kereshetik. Portugáliában átlagon felüli számban vannak nők vezető pozícióban. "Ha az EU - átlagot 5%-ban határozzuk meg, akkor itt négyszer annyi nő jut vezető álláshoz, és még senki sem találta meg erre az örömteli jelenségre a magyarázatot" mondja Cuncha asszony, aki három gyerek mellett győzi a munkaközvetítést, a tanítást és a doktori képzést is.

Azt, hogy a portugál diákok szociális helyzete nem rózsás már Idalina Gomestől, a "*Serviços de Acção Social*" vezetőjétől tudom meg. Az ösztöndíj a szülők keresetétől függ, de maximum 400 DM. E mellett azonban az albérlet árak elérik a német szintet, bár a kollégiumi szállások jóval olcsóbbak. "Sajnos jelenleg csak 150 szobánk van, de most épül két kollégium, így a jövőben további 400 diáknak tudunk majd szállást adni" mondja Gomes asszony.

A festői Coimbrában van a már 1290-ben alapított *Universidade de Coimbra*, Portugália egyik legrégebbi egyeteme. "A diákok pályaválasztási tanácsadása Portugáliában még nem alakult ki, nincsenek például Portugáliában Általános Diáktanácsadó Szolgálatok" tájékoztat Dr. Manuel Viegas Abreu, aki ott pszichológiát tanít. Bár Portugáliában is működik egy munkaügyi hivatal, amely a nagyobb városokban kirendeltségeket tart fenn (*I.E.F.P. Instituto de Emprego e Formação Profissional*), de értelmiségieknek nyújtott szolgáltatások általában hiányoznak. Abreu professzor egy pályaválasztási központot vezet Coimbrában, amely tanulók pszichológiai tanácsadásával foglalkozik. A pszichológiai és neveléstudományi fakultáson, az ő szakterületén érdekes posztgraduális képzéseket kínálnak, pl. iskolapszichológia és iskolai tanácsadás témakörében. Külföldi diákokat mind a graduális, mind a posztgraduális szinten a portugál nyelvi és kultúrprogram érdekli a legjobban, amelyet a bölcsészkar indít - teszi hozzá Maria Filomena Marques de Carvalho, az Akadémiai Külügyhivatal vezetője. További információkkal a tanulmányi és felvételi lehetőségekkel kapcsolatban a portugál egyetemeken az Akadémiai Külügyhivatal egyetemi kirendeltségei tudnak tájékoztatást adni.

Állami felsőoktatás

Az állami felsőoktatásban egyetemek és politechnikumok működnek. Az egyetemi szakok elméletibbek, mint a politechnikumon választható képzések. 1979 óta vezették be a politechnikumok intézményét, de a legtöbb csak 1985/86-ban kezdett működni. Az általában regionális kötődésű politechnikumok az ország gazdasági és szociális fejlődése szempontjából stratégiai fontosságú szakmákban nyújtanak képzéseket.

Az egyetemek feladata, hogy a diákoknak alapos tudományos és általános ismereteket és szükséges szakismereteket adjanak, amelyek a különböző szakmák gyakorlásánál tudnak használni. Különösen a kognitív és innovatív képességek és a kritikus analízis képességét kell fejleszteni.

A politechnikumok feladata a diákok részére alapos általános és szakmai tudás átadása és az innovatív és a kritikus analízis képességének fejlesztése. Az egyes szakokon elméleti és gyakorlati képzést nyújtanak a különböző tudományterületeken és azok szakmai felhasználási területén.

Magán és kooperatív főiskolák

A magán és kooperatív főiskolákra törvényi szabályozás írja elő a főiskolák alapításáról, szakok indításáról és a végzettségek elismertetéséről szóló feltételeket. A szakok felett az állam gyakorolja a felügyeletet és az állami finanszírozás lehetősége is törvényileg szabályozott.

1986-ban engedélyeztek először több magán és "kooperatív" egyetemet és számos főiskolát. Az 1991/92-es tanévben a magán és kooperatív szektorban 4 egyetem és 68 főiskola működött.

Más minisztériumok alá tartozó főiskolák

Egyes főiskolai intézmények a rendőrség és a fegyveres erők fennhatósága alá tartoznak: a Katonai Akadémia, a Légierő Akadémiája, a Tengerészeti Főiskola és a Rendőrségi Főiskola. Ezek mind állami intézmények, általában két minisztérium felügyeli őket: az általános felügyelet a szakmailag illetékes minisztérium, az akadémiai felügyeletet az Oktatási Minisztérium látja el.

Felvételi rendszer

1992/93-ban a az 1992 szeptemberi 189-es rendelet nyomán új felvételi rendszert vezettek be az állami, a magán és kooperatív felsőoktatásban.

A felsőoktatásba való felvétel korlátozott számban lehetséges. Az Oktatási Minisztérium alá tartozó állami főiskolákon az egyes intézmények vezetői határozzák meg a felvehető diákok

számát. A magán és "kooperatív" főiskolákon ezt a számot az adott intézmény javaslata alapján az Oktatási Minisztérium határozza meg.

A felvételizőknek teljesíteniük kell a középiskola 12 osztályát, vagy egy ezzel egyenértékű végzettséget kell felmutatniuk, egy általános felvételit (*Prova de Aferção*), valamint az egyes szakoknak megfelelő intézményen belüli felvételit (*Provas específicas*) kell tenniük. Az általános felvételi egy országos írásbeli vizsga a középiskolában tanult tárgyakból. Ezt a 12. év után tartják, de nem befolyásolja a középiskolai végzettség megszerzését.

A felsőoktatásba való felvételi egy általános, központi felvételi rendszerben működik. A felvételizők központilag az Oktatási Minisztérium illetékes osztályára (*Deoartamento de Nucleo de Acesso ao Ensino Superior*) adják be jelentkezésüket, amelyben a választott max. 6 felsőoktatási intézmény és szak prioritási sorrendjét adják meg. A felvételek sorrendjénél a felvételiző felvételi osztályzata a döntő. Ezt a különböző vizsgákon elért eredmények és a középiskolában elért osztályzatok alapján számolják ki.

A portugál katolikus egyetemre (*Univeridade Católica Portuguesa*) más felvételi eljárás vonatkozik, amelyet 1990-ben törvényben szabályoztak.

A tanulmányok finanszírozása

Az állami főiskolákon taníjat kell fizetni. Ennek összegét az adott főiskola határozza meg, az egy diákra jutó átlag kiadás alapján. A diák családjának az egy főre eső jövedelme alapján a tandíjat csökkenthetik illetve tandíjmentesség adható. Ezen kívül a szociálisan rászoruló diákok támogatást is kaphatnak az utazási, tanulmányi és egyéb kiadásaikhoz. Szintén lehetséges kölcsön adása, bár ez ritka. A támogatásban részesülő diákok nem fizetnek tandíjat.

Tanév

Minden intézmény maga határozza meg a tanév felépítését, ezért nincs országosan meghatározott tanévkezdés sem. Általában október 15-től július 31-ig tart az egyetemi tanév. A legtöbb főiskolában a tanévet szemeszterekre osztják, bizonyos tantárgyak, tanórák egy egész évre elhúzódnak.

Rendszerint minden szemeszter 15-16 hét szorgalmi időszakból áll, heti átlagosan 25/26 - 32 tanórával.

A tanulmányok felépítése /végzettségek

Az állami felsőoktatásban az egyetemek minden tudományterületen indítanak szakokat (bölcselet, társadalomtudományok, közgazdaság, jogtudomány, természettudományok, matematika és informatika, műszaki tudományok, mezőgazdaság, erdőszet és halászat, építészet és várostervezés és sport). Ezek a szakok 4, 5 vagy 6 évesek és *Licenciado* végzettséget adnak.

A politechnikumokon a következő területeken indítanak szakokat: mezőgazdaság, neveléstudomány, technika és/vagy management, könyvelés és számvitel, mérnöki tudományok, művészet, betegápolás, vitorlázás és műemlékvédelem és restaurálás. Az egyes szakokat három (*Bacharel*- végzettség) vagy négy év (*Licenciado* - végzettséggel) alatt lehet elvégezni.

A politechnikumokon továbbá a három éves *Bacharel*- végzettségre épülően két éves kiegészítő képzéseket indítanak. Ezek elvégzésével egy speciális főiskolai végzettséget szerez a diák, amely a *Licenciado*-végzettséggel egyenértékű.

A magán és "kooperatív" főiskolák különböző területeken indítanak szakokat: jogtudományok, társadalomtudományok, bölcsészet, képzőművészet, építészet és várostervezés, matematika, informatika, közgazdaságtan, mérnöki tudományok és fogorvoslás. Ezek három (*Bacharel* - végzettség) vagy négy/öt éves (*Licenciado* - végzettség) képzések.

Teljesítmény értékelés

A diákok teljesítményét minden tárgyból évfolyamonként értékelik. A teljesítmények mérésének módját az egyes főiskolák vagy fakultások határozzák meg, általában azonban vizsga formájában történik. A sikertelen vizsgát meg lehet ismételni.

Statisztikai adatok 1993/94

Felsőoktatás

	állami	magán	összes
diák	170 027	83 526	253 553
tanár	16 450	7 432	23 882
főiskola	158	103	261

Szakmai továbbképzés

A továbbképzés fogalma

A "szakmai továbbképzés" fogalma, mint általános oktatási koncepció, amely a meglévő ismeretek felfrissítését, át- és továbbképzést jelenti, Portugáliában még meglehetősen új. Az 1991 július 30-án a kormány, a munkaadók, a munkavállalók és a szociális konzultáció állandó bizottsága által aláírt megegyezés egy törvénytervezet. A 33 cikkely definiálja a továbbképzés fogalmát: "az egyén szakmai pályafutásának integrált része, amely saját kezdeményezésén alapul és segíti

⇒ a technológiai, szervezési és más változásokhoz való alkalmazkodást,

⇒ a szakmai előrelépést,

⇒ a munka minőségének a javítását,

⇒ a kulturális, gazdasági és szociális fejlődés elősegítését."

A 12.2 cikkely ezt egészíti ki, a szakmai továbbképzés "nemcsak a szakképzést, hanem a továbbképzést, az átképzést és a specializációt is magában foglalja." A fogalmi zavar elkerülése érdekében érdemes tisztázni, hogy Portugáliában mind a hivatalos, mind a köznapi nyelvben a "*formação profissional*" alatt (szó szerinti fordításban: szakmai kiképzés) a szakmai továbbképzés nem formalizált programjait értik. Az elsődleges szakképzés megnevezése a Ipari tanuló/Tanonc törvényben, amely ezt mint duális rendszert (iskolai és üzemi képzés összekapcsolása) fejezi ki: "*Sistema de Formação profissional em Anternancia*".

A továbbképzések rendje

A portugáliai székhelyű német vállalatokra a portugál jog vonatkozik. Így rájuk is azonos kedvezmények (pl. állami támogatás a vállalati továbbképzésekre) és azonos törvényi előírások (pl. az Európai Szociális Alap keretében kapott támogatások jogi előírásai) érvényesek. A szakképzett munkaerő hiánya Portugáliában olyan nagy, hogy a szakmai továbbképzést minden képzettségi szinten és minden szakmaterületen kiemelten támogatják. Állami pénzek és az Európai Szociális Alapból rendelkezésre álló jelentős források kell, hogy a gyengén kiépült szakképzési rendszert a lehető leggyorsabban és leghatékonyabban kiépítsék. A német vállalatoknak a továbbképzések terén meglévő Know-how-jukkal jó kilátásaik vannak állami támogatások megszerzésére, saját vállalati dolgozóik továbbképzésére.

A törvényi alap

A fent említett képzéspolitikai megállapodás a szakmai képzés kerettörvényének tervezete. Az új kerettörvény mind az iskolarendszeren belüli, mind a munkaerőpiaci szakmai képzési

programokra vonatkozik. Az ezzel kapcsolatos jogi előírásokat első alkalommal foglalja össze kiegészített és aktualizált formában.

> A vállalatok kötelezettségei

A portugáliai vállalatok nincsenek törvényileg kötelezve, hogy egy erre a célra létrehozott képzési alapba való befizetéssel finanszírozzák a továbbképzéseket vagy, hogy alkalmazottaikat továbbképezzék. De a szakképzési kerettörvény 7 cikkelye alapján a vállalatoknak és más munkaadóknak a következő különleges feladatai vannak:

⇒ szakmai képzést nyújtani, amely a munkavállalóknak szakmájukhoz szükséges,

⇒ képzési programokat lebonyolítani, amelyek

- a) a munkavállalót szakmájában képzettebbé teszik,
- b) a technológiai és szervezési valamint a vállalati management területén történt változások megkövetelnek,
- c) tekintetbe veszik a munkavállaló megváltozott képességeit.

⇒ az emberi erőforrások folyamatos fejlesztését támogatni, hogy egy kívánt minőséget érjenek el az output és a munka hatékonysága terén, és a munkavállalók felemelkedését elősegítsék,

⇒ a munkavállalók és képviselőik számára garantálni az éves és hosszútávú továbbképzési programokról az információra és a konzultációra való jogot.

A 21.4 cikkely kimondja: "A vállalatok különleges feladata (alkalmazottaik) szakmai továbbképzését finanszírozni."

> A munkavállalók jogai

A kerettörvény szerint meg kell teremteni a feltételeket, amelyek a továbbképzésre vonatkozó általános jogot garantálják. A munkavállalóknak meg kell adni a jogot arra, hogy maguk választotta, meghatározott idejű továbbképzéseken részt vegyenek a munkaadó beleegyezésével, amennyiben munkahelyük veszélyben van és a továbbképzés további alkalmazásukat lehetővé teszi, munkavállaló - képzés idejére eső - alaphatárát az állam kifizeti a munkaadónak.

> A vállalatok szerepe

A portugál iparnak elsősorban két gyengéje van:

a sokszor elégtelen általános iskolai képzettség és a munkaerő gyakorlatidegen szakmai képzettsége, amennyiben ilyen egyáltalán van. A munkábaállítás Portugáliában általában az iskola befejezése után, mindenféle képzettség nélkül történik. 1983 óta próbálják meg portugál és német vállalatok, a Német-portugál Ipari- és Kereskedelmi Kamara koordinálásával a duális képzési rendszer bevezetését (amelyet az állam propagál és támogat). Portugáliában hagyományosan jelentős szerepet játszó német vállalatok, mint a Miele, Bosch, Siemens, Grundig, AEG, Hoechst, Bayer, BASF, Schering vagy a Groz-Bechert már évtizedek óta működtetnek ki- és továbbképzési központokat. A 80-as évek elején alapított a

lisszaboni székhelyű Német-portugál Kereskedelmi Kamara a portugáliai német vállalatokkal közösen egy képzési központot. A kamara Lisszabonban és Portóban német példára és portugál jog szerint szervezte meg, duális rendszerben először az ipari- és külkereskedelmi üzletkötő szakmákra a képzést. Azóta a teherjármű villamossági szerelő, a háztartásigép szerelő és 1993 óta a teherjármű szerelő szakmákat is oktatják. Az IEFP (Alkalmazási és Szakmai Képzési Intézet) képviselőinél lehet pályázni érdeklődő vállalatoknak szervezési és pénzügyi segítségért.

A portugál vállalatoknak több mint a 90 %-a kevesebb, mint 100 főt alkalmaz. Már a 200 fő fölötti alkalmazottal működő vállalatok nagyvállalatnak számítanak. A portugál ipart még inkább a hagyományos, alacsony technológiai szinten álló üzletágak jellemzik, mint pl. a textil és cipő ipar. Modern fémfeldolgozás, elektronikai ipar, vagy a gépjárműipar, amelyek hosszútávon tudnának növekedést indukálni és példaértékű fejlesztéseket hozhatnának mozgásba, még kifejlődőben vannak. A sok kis - és középvállalattól egyre több alkalmaz új technológiát (pl. a műanyagfeldolgozásban). Hosszú ideig nem, vagy alig foglalkoztak a portugál üzemek a szakmai továbbképzésekkel. Általánosan elterjedt az a nézet, hogy a továbbképzés túl drága és az állam feladata.

A 80-as évek elejétől kezdték meg az egyetemek és a technikai főiskolák mellett az állami intézmények, a nagyvállalatok és az egyesületek is továbbképzések szervezését. Lassan kialakult a szakmai képzési központok hálózata, amelyeket az állam, a szociális partnerek és vállalatok megállapodása alapján hoznak létre. Az 1990-ben szakmai továbbképzést szervező vállalatok száma, kerekén 2000, ami jelentős emelkedést jelent. A vállalatok a munkaadói-, munkavállalói- és szakmai szövetségekkel együtt szervezték a továbbképzések 82 %-át, és ezzel Portugália legjelentősebb továbbképzéssel foglalkozó szervezetei. A vállalatok programjain különböző bizonyítványokat állítanak ki, ill. az állami Foglalkoztatási és Szakmai Képzési Intézet (IEFP) adja ki a bizonyítványt (különleges kritériumok alapján, vagy egy érvényesítő bizottság révén). A Német-portugál Ipari- és Kereskedelmi Kamara szakmai képzései hivatalosan elismertek és további képzések fejlesztésének példaként szolgálnak

A vállalatok képzési szokásainak felmérésére Portugáliában egy átfogó kutatást (kikérdezést) végeztek. 1987-hez képest viszonyítottak. A 200 vagy annál több főt alkalmazó vállalatok mindegyikét, az 50 és 199 fő között alkalmazók 15 %-át, és a 10-49 embert alkalmazók 10 %-át kérdezték meg levélben. A megkérdezettek 25 %-a válaszolt. A felmérés a következő eredményhez vezetett (százalék):

Programok	Feldolgozóipar	Építőipar	Fuvarozás Raktározás	Bankok Biztosítók	Összesen
felemelkedési képzés	50	88	75	53	63
alkalmazkodási képzés	26	5	10	34	20
átképzés	8	7	1	2	4
más	3	-	13	11	6
nem részletezett	13	-	1	-	7

	100	100	100	100	100
--	-----	-----	-----	-----	-----

> Továbbképzés a nagyvállalatokban (200 alkalmazott fölött)

A nagyvállalatok 81 %-ban volt vállalaton belüli továbbképzés. Az alkalmazottak közel egy harmadát képezték tovább, a képzéseken a célcsoport elsősorban a managerek és a vezető beosztásúak (a képzések 53 %-a), valamint a technikai személyzet (19 %) voltak. A résztvevők 67 %-a felemelkedési képzésen, 22 % alkalmazkodási képzésen vett részt.

A képzési típusok és célcsoportok szerint a portugál nagyvállalatok képzései a következő képet mutatják (százalékban):

Programok	Feldolgozóipar	Építőipar	Fuvarozás Raktározás	Bankok Biztosítók	Összesen
manager/alkalmazott	15	38	21	17	18
osztályvezető/előmun- kás	12	18	10	11	11
szakmunkás	43	37	62	34	51
betanított/szakképzetlen	17	7	6	26	13
nem részletezett	13	-	1	12	7
	100	100	100	100	100

> Továbbképzés a közepes vállalatokban (50 - 199 alkalmazott)

A vállalatok 28 %-a kínál vállalati képzést. Bár a közepes üzemek több mint két harmada nem szervez képzéseket, az alkalmazottak több mint felét képzik. A programoknak majdnem a fele alkalmazkodást segítő képzés, 6% volt csupán a felemelkedést szolgáló képzés, és 7 % átképzési program. Ezeknél az üzemeknél a nem részletezett képzési típusok az összes képzés 42 %-át tették ki, ez jól példázza, hogy mennyire hiányoznak még a közös fogalmak.

A képzésben résztvevők 54 %-a szakképzetlen (ill. betanított), 37 %-a szakmunkás volt.

> Továbbképzés a kisvállalatoknál (10 - 49 alkalmazott)

A kisvállalatoknak csupán 9%-a szervezett maga továbbképzést, amelyből az alkalmazottak harmada profitált. Nagyrészt a képzetlen és betanított munkások (56%) és a szakmunkások (26 %) vettek részt a képzéseken. A képzési programok 76%-át a felemelkedési-, 9 %-át az alkalmazkodási-, valamint 4 % -át az átképzési programok közé lehet sorolni.

Az állam befolyása

Az állam illetékes mind az első fokú szakképzésben, történjen az állami vagy magán intézményben, mind pedig a törvényi szabályozásában és a szakmai továbbképzések pénzügyi

támogatásában. Ennek keretében általában támogatja a szakmai továbbképzések kiépítését és hálózattá fejlesztését, valamint a munkanélküliek, a munkanélküliség által veszélyeztetettek és más problémacsoportok (analfabéták, bevándorlók, fogyatékosok) képzését.

Az Oktatási Minisztérium valamint a Munkaügyi és Szociális Minisztérium ill. az alá tartozó Foglalkoztatási és Szakképzési Intézet (IEFP) felelős az állami szakképzésért és rendelkezik az ezzel kapcsolatos törvényalkotási kompetenciákkal. A portugál továbbképzés-politikát áthatja az állam és a szociális partnerek szervezett kooperációjának szelleme, minden szinten, azaz a tervezés, a megvalósítás és az értékelés terén. Jó példa erre a CPCS (Szociális Konzultáció Állandó Tanácsa) - egy háromoldalú tanácsadó és koordináló szerv -, melynek feladata az állami és a szociális partnerek közötti párbeszéd és kooperáció támogatása a gazdaság- és a foglalkoztatáspolitikai téren.

> Oktatási Minisztérium

Ez a minisztérium foglalkozik a három legfontosabb területtel: képzés, felsőoktatás és a tervezett elsődleges szakképzés. Az első szakképzésnek vagy a 2-3 éves állami szakképzőiskolákban vagy a 2-3 éves szakmai középiskolákban (CT), ahol a felsőfokú tanulmányokra is felkészítenek és szakmai végzettséget is adnak, kell folynia. A 6 éves általános iskolakötelezettség nem elegendő ahhoz, hogy a szakképzéshez szükséges általános alapképzésről gondoskodjanak. Még az 1990-es az iskolakötelezettség 9 évesre növelése mellett is a *Formação profissional* gyakran az elmaradt általános képzést vagy az elődleges szakképzést pótolja.

Portugália alkotmánya szerint az ország egy egységes állam, amely a helyi hatóságok autonómiáját és a helyi önkormányzatok demokratikus decentralizációját elismeri. Autonóm területek az Azori és a Madeira szigetek saját politikai-adminisztratív szabályzattal és kormányzattal rendelkeznek. Azok az intézmények, amelyek a foglalkoztatás- és továbbképzés-politikának a végrehajtásán tevékenykednek, elsősorban a Munkaügyi és Szociális Minisztérium alá tartoznak, a központ az Általános Foglalkoztatási és Szakképzési Osztály. Legfontosabb feladata, hogy irányelveket és technikai segítséget dolgozzon ki és nyújtson foglalkoztatási és szakképzési területen. Ennek a politikának a megvalósítója az IEFP.

> Foglalkoztatási és Szakképzési Intézet (*IEFP - Instituto do Emprego e Formação Profissional*)

Az IEFP egy közjogi testület adminisztratív és anyagi függetlenséggel. A Munkaügyi és Szociális Minisztérium felügyelete alá tartozik.

Szervezeti rendszer

- központilag

Igazgatótanács, Végrehajtó- és Ellenőrző Bizottság, az igazgatótanács és az Ellenőrző Bizottság háromoldalú - állami, munkaadói és munkavállalói szervek képviselői alkotják.

- regionálisan

5 regionális osztály és 5 tanácsadó szerv (szintén egyenlő arányban háromoldalú felállásban)

Feladatok

Feladatai:

- foglalkoztatási nehézségekről tájékoztatni, hogy az általános foglalkoztatáspolitikai definíciójához és alkalmazásához hozzájáruljon,
- gondoskodni arról, hogy a munkaerőpiac fontos részévé váljon a teljes foglalkoztatású programoknak,
- szakmai informálás és tanácsadás, képzés és átképzés, munkaerő alkalmazás, különösen fiatal, iskolát elhagyó és más hátrányos helyzetű csoportoknál, valamint az értékelés és a munkaerő földrajzi mobilitásának támogatása,
- egyedül vagy más országos és nemzetközi szervezetekkel, szakmai képzési programok által minden vállalatnál a hatékonyság növelése,
- technikai és pénzügyi segítséget nyújtani olyan kezdeményezéseknek, amelyek már meglévő vagy újonnan alapuló termelési egységekben munkahelyek teremtéséhez, vagy megtartásához hozzájárulnak,
- részt venni a technikai kooperáció koordinálásában országos és nemzetközi szervezetekkel, valamint külfölddel a foglalkoztatás és a szakmai képzés és átképzés területén,
- a nemzeti foglalkoztatáspolitikai - melynek végrehajtója - fejlesztésében, tervezésében, definiálásában és értékelésében részt venni.

Feladatainak megvalósítására az IEFP saját állami képzési központokat működtet. Egyre növekednek azonban a más képzési szervekkel (magán képzési intézetek, vállalatok) szerződéses alapon való együttműködések. Ezek az indirekt tevékenységek mára több mint 70 %-át teszik ki tevékenységének. A munkaadói szervezetek, a kis és középvállalatok, de a nagyvállalatok is egyre nagyobb jelentőséggel bírnak ebben a tekintetben. Az IEFP által közvetlenül szervezett képzések munkanélküliekre és kézműipari tevékenységekre irányulnak (pl. fémipari munkás, villanyszerelő, asztalos és kőműves). Bár a tanfolyamokon résztvevők kétharmada talált munkát, az IEFP képzéseit a későbbiekben megkérdezettek általában kevésbé értékesnek és gyakorlattól távolinak minősítette. A szerződéses alapon folyó képzésekben az építőipari szektor áll az élen, ahol a képzettek majd 70 % vett részt. A résztvevők kevesebb mint 10 %-a választja a számítástechnikát, a halászatot, járműszerelés, a kereskedelmet és a hidroterápiát. A szakmai továbbképzésekért 4 képzési központban valamint az új szakmát nyújtó vállalatokban IEFP bizonyítványt kapnak a résztvevők.

Összefoglalva elmondható, hogy a képzéspolitikai országosan a vállalatokon belüli képzéseket támogatja elsősorban. Ennek keretében ezért technikai és pénzügyi támogatásokról kötnek szerződéseket vállalatokkal és vállalati szövetségekkel. A képzések tartalmát bizottságok határozzák meg, amelyek a helyi hatóságok és a szociális partnerek képviselőiből állnak össze, egyenlő arányban. A kis és középvállalatok jelentik minden képzési program kiinduló pontját. Prioritást élveznek a technikai-pedagógiai támogatások, valamint a képzési tervek és a vállalatok fölötti központok felállításának a segítése. Továbbra is nehézség a képzők képzésének minőségi és mennyiségi növelése.

Továbbképzés a kollektív szerződésekben

Az új kerettörvény egyenlőre csak előírja az általános jog előfeltételeinek megteremtését. A továbbképzés elsősorban a vállalat továbbképzéspolitikájától függ. Azzal lehet számolni, hogy a továbbképzés - mely nem az új képzési

törvény révén került a nyilvánosság figyelmébe - egyre inkább szakszervezeti téma lesz. A kollektív szerződéseket Portugáliában mindenképp előtérbe szorítják. A Üzemi Szabályzatról szóló törvény szerint üzemi tanácsokat kell létrehozni, amelyek maximum 3 munkavállalói képviselőből állnak, a 200 főig alkalmazó vállalatoknál, max. 5 képviselőből a 201 és 500 főt alkalmazó vállalatoknál, maximum 7 képviselőből a 501-1000 főt alkalmazók és legfőljebb 11 tagból állhatnak az 1000 főnél többet alkalmazó vállalatoknál. Az üzemi tanácsoknak beleszólási joga nincs az üzem kérdéseibe.

A továbbképzések finanszírozása

A szakmai továbbképzések finanszírozásáról szóló adatokat Portugáliában csak fenntartással lehet figyelembe venni, mivel ezek a képzések tartalmilag sokkal inkább az elsődleges szakképzéshez tartoznak vagy az általános képzettség hiányát bepótoló jellegűek. Az Európai Közösségbe való belépéssel és az ezzel összefüggő többletforrásokkal a továbbképzések száma megugrott. Az első hullámon már túl vagyunk, így a minőségi és minőségbiztosítási kritériumok egyre nagyobb jelentőséggel bírnak.

1990-ra a következő kiadásokat tették közzé:

Teljes felhasználás	189 Mio ECU
Állam (IEFP)	31 Mio ECU
Vállalatok	100 Mio ECU
Európai Szociális Alap	55 Mio ECU

Ezek alapján az állami kiadások a GDP 0,4 %-át tették ki (1986 -ban közel 0,2 %). A bruttó fizetések költségeihez képest a kiadások 1,1 %-ot tesznek ki. Az OECD szerint a munkaerőpiaci programok a bruttó hazai termék 0,84 %-át teszik ki, ebből 0,52 %-ot aktív programokra pl. továbbképzés, és 0,32 %-ot passzív programokra pl. munkanélküliek támogatása, adtak ki (összehasonlításként az NSZK-ban 1989-ben összesen 2,18 %, ebből 1 % aktív és 1,2 % passzív programok keretében került elköltésre).

A továbbképzések állami támogatása, az EU-támogatással együtt a programok 80 - 100 %-os finanszírozását jelenti. Bár a kis és középvállalatok előnyt élveznek, de a továbbképzések gyors fejlesztése érdekében nagyvállalatokat is támogatnak, különösen akkor, ha ezzel egyidőben belső szerkezetátalakítást is végrehajtanak. Különleges esetekben egyének is beadhatnak továbbképzési projektet és támogatást kaphatnak.

A vállalaton belüli továbbképzések gyorsan növekednek. 1988 és 1990 között a kiadások ilyen célra 37 %-kal nőttek. 1991-re ez további 35 %. 1990-ben kb. 265 000 munkavállaló és a munkanélküliek kb. 6 %-a vett részt továbbképzésen. A képzések átlagos hossza 132 óra, az EU támogatás nélküli képzések átlagos hossza 169 óra.

A 265 000 résztvevőről célcsoportok szerint a következő táblázatból tudhatunk meg részleteket:

Életkor	
25 év alatt	88 %
25 év fölött	12 %

Nem	
férfi	74 %
nő	26 %

Szektor	
ipar	51 %
szolgáltatás	39 %
mezőgazdaság	5 %
egyéb	5 %

Képzési szint	
manager/felső vezetők	28 %
vezetők	25 %
beosztott és szakképzett munkatársak	47 %

Címek:

Ministerio do Emprego e Seguranca Social (MESS)

Munkaügyi és Szociális Minisztérium

Praca de Londres, 2

P - 1000 Lisboa

Instituto do Emprego e Feormacão Profissional (IEFP)

Foglalkoztatási és Szakmai Képzési Intézet

- Av. José Mahoa, 11

P -1000 Lisboa

- Rua de Xabregas, 52

P - 1900 Lisboa

Ministerio do educação e sciencia

Oktatási és Tudományos Minisztérium

Av. 5 de Outurbo, 107

P - 1000 Lisboa

Associação Industrial Portuguesa (AIP)

Portugál Ipari Szövetség

Praca das Industrias

P-1399 Lisboa

Associação Comercial de Lisboa - Camera de Comercio e Industria Portuguesa

(Lisszaboni Kereskedelmi Szövetség - Portugál Ipari- és Kereskedelmi Kamara)

Rua Portas de Santo Antao, 89

P - 1194 Lisboa CODEX